

IKKUNOITA ARKEEN

Lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten
perheiden äitien kokemuksia arjesta ja tuen
tarpeista

Heidi Telkki

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Syksy 2015

TIIVISTELMÄ

Ikkunoita arkeen - Lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden äitien kokemuksia arjesta ja tuen tarpeista

Heidi Telkki

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: Kati Turtiainen ja Tuomo Kokkonen

Syksy 2015

68 sivua + 3 liitettä

Tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arkea ja tuen tarpeita äidin näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arjesta. Tämän kautta voidaan saada tietoa siitä, kuinka perheitä voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on arki Henri Lefebvren, Agnes Hellerin, Rita Felskin ja Eeva Jokisen tulkitsemana. Näiden filosofien ja tutkijoiden arjen määrittelyiden pohjalta arkea tarkastellaan neljän ulottuvuuden kautta: 1) Arki sijoittuu tilaan. Arjen tila voi olla koti tai muu tila esimerkiksi työpaikka, jos siihen liittyy kodintuntua. Virtuaalisen maailmaan kautta arjen tilat laajenevat välittömän elinympäristön ulkopuolellekin. 2) Aika on keskeinen arjen ulottuvuus. Samanlaisina toistuva arjen tapahtumat synnyttävät elämisen rytmiä. Elämisen rytmi tuntuu koko ajan kiihtyvän, mikä aiheuttaa kiirettä. 3) Arki on myös totuttujen tapojen toistamista eli rutiineja. Usein näiden arjen rutiinien ajatellaan olevan kotitöitä, joiden hoitamisessa suuren työn tekevät naiset. 4) Arjen rutiineja on mahdollista muuttaa. Kaikkea ei voi kuitenkaan muuttaa kerrallaan. Hyvin toimivat rutiinit mahdollistavat muutoksen jollakin arjen osa-alueella.

Tutkimusaineisto koostuu viidestä teemahaastattelusta. Haastateltavat ovat monilapsisten lastensuojelun asiakkaana olevien perheiden äitejä. Alaikäisiä lapsia perheissä on viidestä kymmeneen. Aineiston analysoimisessa on käytetty teoriaohjaavaa sisällön analyysiä.

Tutkimustulosten mukaan monilapsisten perheiden äitien arki on täyttä. Äideillä on paljon tekemistä ja vähän tilaa ja aikaa itselleen, kun lapsia on paljon. Väsymyksen tunne on tuttu. Toisaalta äidit kertovat, että lapset ovat arjen ilo. Äidit nauttivat kiireettömästä arjesta lasten kanssa. Myös parisuhteella on paljon merkitystä äidin hyvinvoinnille. Äidit saavat voimaa omasta ajasta ja omista harrastuksista. Monilapsisessa perheessä tärkeää on huolehtia tarkasta arjen rytmistä. Hyvin toimivat rutiinit mahdollistavat arjen sujumisen. Perheet ovat kokeneet hyväksi lastenhoito- ja kodinhoitoavun. Tukitoimien tuloksellisuutta lisää luottamus viranomaisen toimintaan, perheen tarpeiden kuunteleminen ja huomioiminen tuen antamisessa sekä perheiden kokemus siitä, että heidän arvojaan ja vakaumustaan kunnioitetaan. Uskonnollisen perheen kanssa työskennellessä arkojakin asioita tulee ottaa puheeksi ja yhteistyötä vahvistaa työntekijän vilpittömän kiinnostunut siitä, mitä usko merkitsee asiakkaalle ja miten se vaikuttaa vanhemmuuteen.

Asiasanat: arki, perhe, lastensuojelu, tukeminen

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	2
2.1 Monilapsiset perheet.....	2
2.2 Vanhoillislestadiolaisuus	3
2.3 Lapsiperheen tuen tarpeet	5
2.4 Lastensuojelun asiakkaana.....	7
3 TUTKIMUKSIA LAPSIPERHEIDEN TUEN TARPEISTA JA ARJESTA SEKÄ LASTENSUOJELUSTA.....	9
4 MONIULOTTEINEN ARKI.....	14
4.1 Arki teollisen ajan filosofien hahmottelemana	14
4.2 Arjen määrittelyä feminististen tutkijoiden mukaan	16
4.3 Tulkintoja arjen osa-alueista ja muutoksen mahdollisuudesta	18
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
6 HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	22
6.1 Teemahaastattelu.....	22
6.2 Haastattelujen toteuttaminen.....	23
6.3 Haastateltavana monilapsisten perheiden äitejä	26
6.4 Puheesta tekstiksi	27
6.5 Aineiston analysointi	28
6.6 Tutkimuksen luotettavuus.....	29
6.7 Tutkimuksen eettisyys	31
7 IKKUNOITA MONILAPSISTEN PERHEIDEN ARKEEN.....	32
7.1 Koti ihmissuhteiden näyttämönä.....	32
7.1.1 Lapset äidin ilona ja väsymyksen aiheuttajana	33
7.1.2 Parisuhde voimavarana	35
7.1.3 Sisarukset leikkivät, pitävät huolta toisistaan ja riitelevät	36
7.2 Arjen ympäristöt ja niiden välillä liikkuminen	37
7.3 Sosiaalisen median ja virtuaalisen todellisuuden läsnäolo arjessa	38
7.3.1 Äidit rajoittavat olemistaan sosiaalisessa mediassa ja virtuaalisessa todellisuudessa	39
7.3.2 Vanhemman tehtävänä rajoittaa lapsen olemista sosiaalisessa mediassa ja virtuaalisessa todellisuudessa	40
7.3.3 Sosiaalinen media ja virtuaalinen todellisuus parisuhteessa riittää aiheuttamassa	41
7.4 Elämisen rytmi	42
7.5 Mistä arjen kiire syntyy	44
7.6 Toimivat rutiinit	46
8 MONILAPSISTEN PERHEIDEN TUEN TARPEITA	49
8.1 Tuki muutoksen mahdollistajana	49

8.1.1 Luonnollisten verkostojen kautta saadun tuen määrä vaihtelee	49
8.1.2 Viranomaistuessa tärkeää luottamuksen syntyminen	50
8.1.3 Uskonnollisen vakaumuksen kunnioittaminen lisää annetun tuen vaikuttavuutta	53
8.1.4 Äidit muokkaavat arkeaan hyödyntäen saatua tukea	54
8.2 Muita tuen tarpeita	55
8.3 Kun annettu tuki ei kohtaa tuen tarpeen kanssa	56
8.3.1 Perheiden tarpeista lähteminen tuen suunnittelussa.....	56
8.3.2 Kunnioittavan ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen merkitys.....	57
9. POHDINTAA.....	59
9.1 Tutkimustulokset suhteessa aikaisempaan tutkimukseen	59
9.2 Arjen teorit tämän tutkimuksen valossa	61
9.3 Tutkimuksen anti sosiaalityölle ja jatkotutkimuksen aiheita	62
Lähteet.....	64
Liitteet	69

1 JOHDANTO

Tutkin lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arkea. Kiinnostukseni aiheeseen heräsi, kun työskentelin muutaman kuukauden lastensuojelun sosiaalityöntekijänä suomalaisessa keskisuudessa kaupungissa. Monilapsiset perheet ovat harvinaisia 2000-luvun Suomessa. Lastensuojelun työntekijälle monilapsisen perheen kohtaaminen voi olla hämmentävää. Tuoretta tutkimustietoa monilapsisten perheiden tukemisesta ei ole. Tällä tutkimuksella pyritään vastaamaan tiedon tarpeeseen siitä, kuinka lastensuojelun asiakkaana olevia monilapsisia perheitä voitaisiin tukea.

Tutkimuksen tehtävänä on lisätä ymmärrystä siitä, millaista on lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arki ja millaista tukea perheet tarvitsevat. Tutkimuksessa keskeinen käsite on arki. Arkea lähestyn Henri Lefebvren (1991), Agnes Hellerin (1984), Rita Felskin (2000) ja Eeva Jokisen (2005) tulkintojen kautta.

Tutkimusaineisto muodostuu viidestä teemahaastattelusta. Haastateltavat sain lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sekä omien luonnollisten verkostojen kautta. Pyysin perheiden vanhempia haastateltavaksi. Kaikki haastateltavat olivat äitejä, minkä vuoksi perheiden arkea lähestytään äitien näkökulmasta. Haastattelussa pyysin äitejä kertomaan perheen arjesta, muutoksen tarpeesta ja mahdollisuudesta arjessa sekä saadusta tuesta ja tuen tarpeista. Aineiston olen analysoinut käyttäen teorialähtöistä sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010).

Perheiden monilapsisuuden taustalla voi olla erilaisia tekijöitä. Tässä tutkimuksessa keskitytään lastensuojelun asiakkaana oleviin perheisiin, joissa on vähintään neljä alaikäistä lasta. Monilapsiset uusperheet ja maahanmuuttajataustaiset perheet rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Haastateltavat asuvat Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa. Pohjois-Pohjanmaa on vanhoillislestadiolaisuuden valta-alue. Vanhoillislestadiolaiset perheet ovat yleensä monilapsisia, joten tässä tutkimuksessa lestadiolaisuus tulee esiin osan haastateltavien perheistä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Tässä luvussa rakennetaan ymmärrystä tutkimuksen keskeisistä aihepiireistä. Ensin tarkastellaan monilapsisia perheitä. Toisessa alaluvussa kerrotaan lyhyesti vanhoillislestadiolaisuudesta. Seuraavaksi avataan yleisesti lapsiperheiden tuen tarpeista ja viimeisenä selvitetään lyhyesti lastensuojelua toimintaympäristönä.

2.1 Monilapsiset perheet

Modernin ydinperheen ideaali kehittyi porvarillisen elämäntavan ihanteena 1800-luvulla. Koko kansan elämäntavan malliksi ydinperhe vakiintui 1920- ja 1930-luvuilla. Ydinperheen asema alkoi muuttua 1960-luvulla, kun ehkäisy ja abortti mahdollistivat naisen eriytymisen lapsesta itsenäiseksi perheen ulkopuoliseksi toimijaksi, jota ei määritellyt ainoastaan äitiys. Ydinperheen muutokseen vaikuttivat myös 1970-luvulla yleistyneet avioerot, avoliitot ja muutokset lapsen huoltajuudessa. Avioerot voidaan nähdä suhteiden uudelleenjärjestymisenä, jolloin perhe voi olla ydinperhettä laajempi perhe. Lapset usein määrittelevät aktiivisesti omaa perhettä vanhempien avioeron jälkeen muuttuvan tilanteen mukaan. (Nätkin 2003, 18–33.) Vanhempien avioeron jälkeen lapsen perhe voi olla monilapsinen, jos perheessä on vanhempien omia ja yhteisiä lapsia. Lapsen kokemus perheestä voi olla vielä laajempi kuin vain samassa asunnossa asuvat, jos hän liittyy perheeseensä kuuluvaksi myös etävanhemman ja hänen mahdollisen perheensä. (Ritala-Koskinen 2003, 121–127.)

Aikaisemmin suuret perheet olivat yleisiä maatalousvoittoisessa Suomessa. Teollistumisen, kaupungistumisen ja edellä esiin nostettujen syiden myötä perheiden lapsimäärä on pienentynyt. 2000-luvulla monilapsiset perheet ovat harvinaisia. Suomen virallisten tilastojen mukaan kaikista perheistä lapsiperheisiin kuului 40 prosenttia vuoden 2012 lopussa, kun lapsiperheeksi lasketaan perhe, jossa on alle 18-vuotias lapsi. Eniten on perheitä, joissa on yksi tai kaksi lasta. Lapsiperheistä kolmilapsisia on 13 prosenttia ja viidessä prosentissa lapsiperheistä on vähintään neljä alle 18-vuotiasta lasta. (Suomen viralliset tilastot 2015.)

Yleensä perheen suuren lapsimäärän taustalla on joku erityinen syy, kuten uskonnollinen vakaumus tai kyse on uusperheestä tai maahanmuuttajataustaisesta perheestä. Voidaan olettaa, että kaikilla monilapsisilla perheillä taustoista riippumatta on samankaltaisia haasteita arjessa. Toisaalta tuen tarpeet voivat olla erilaisia eri ryhmissä. Merja Aniksen (2008) mukaan maahanmuuttajataustaisessa perheissä haasteena voi olla vaikeus ymmärtää maan kieltä, kulttuuria ja yhteiskunnan toimintaa. Maahanmuuttajataustaisen perheen jäseniä ja lähisukua voi asua myös muualla kuin Suomessa. Lisäksi perheen ja yhteisön rooli yksilön elämässä voi olla ristiriitainen ja erilainen kuin valtaväestössä. (Anis 2008.) Uusperheissä haasteita saattaa aiheuttaa lapsen vaikeudet sopeutua muuttuneeseen perhetilanteeseen. Voi olla, että lapsen omaksi kokeman perheen jäsenet asuvat useassa eri osoitteessa ja toisaalta lapsen kotona asuu ihmisiä, joita lapsi ei koe omaan perheeseensä kuuluvaksi. (Ritala-Koskinen 2003, 121–127.)

Tässä tutkimuksessa monilapsisista perheistä rajataan pois uusperheet ja maahanmuuttajataustaiset perheet. Haastateltaviin valikoitui vanhoillislestadiolaisten perheiden äitejä. Tästä syystä avataan tässä hieman taustaa vanhoillislestadiolaisuudesta. Perheiden samankaltaisista taustoista huolimatta kaikkia perheitä tulee lähestyä ensisijaisesti yksilöllisenä, omana perheenä.

2.2 Vanhoillislestadiolaisuus

Vanhoillislestadiolaisuuteen yleensä liitetään isot perheet. Herätysliikkeen piirissä onkin paljon poikkeuksellisen suuria perheitä. Tämän taustalla on usko siihen, että Jumala on Luoja, joka määrää ihmisten syntymisen ja kuoleman (Vänttilä 2009, 61). Nykyään vanhoillislestadiolaisten keskuudessa on yleistynyt ajatus, että joissain tilanteissa lasten syntymistä voidaan rajoittaa. Viljo Juntunen sanoi Ykkösaamun radiohaastattelussa (2.7.2014) tultuaan valituksi Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen puheenjohtajaksi, että on terveydellisiä ja raskaita tilanteita, joissa harkitaan ehkäisyä elämän suojelemiseksi ja kunnioittamiseksi. Juntunen tarkensi, että asiasta päättäminen kuuluu vanhemmille, mutta kenenkään ei pidä lähteä henkensä uhalla synnyttämään.

Lestadiolainen herätysliike syntyi 1800-luvulla Ruotsissa levinneiden pietististen herätysten jatkumona Lars Levi Laestadiuksen (1800–1861) voimakkaan saarnan kautta. Lestadiolainen herätys levisi Lapissa 1840-luvulla. (Lohi 1989.) Myöhemmin lestadiolainen herätysliike on kokenut useamman hajaannuksen. Suurimmasta päästä ryhmiä ovat vanhoillislestadiolaisuus, esikoislestadiolaisuus, pikkuesikoisuus/ rauhansanalaisuus ja uusheräys (Hurtig 2013, 26). Vanhoillislestadiolaisia on paljon Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla, Helsingin seudulla sekä Koillismaalla. Heitä on myös Ruotsissa, Pohjois- ja Etelä-Amerikassa, Venäjällä, Virossa, useissa Euroopan maissa sekä joissakin Afrikan maissa. (Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.)

Vanhoillislestadiolainen herätysliike toimii Suomen evankelisluterilaisen kirkon sisällä ja sen opetus perustuu Raamattuun ja evankelisluterilaisen kirkon tunnustuskirjoihin. Vanhoillislestadiolaiset ovat perustaneet rauhanyhdistys -nimisiä toimintaorganisaatioita. Rauhanyhdistykset järjestävät hartaustilaisuuksia eli seuroja. Lisäksi rauhanyhdistyksillä voi olla muutakin toimintaa esimerkiksi lapsi- ja nuorisotyötä ja diakoniatyötä. (Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.) Vanhoillislestadiolaisten usko ja elämäntavat poikkeavat jossain määrin valtaväestöstä. Vanhoillislestadiolaiset pitävät avioliittoa Jumalan asettamana ja tulkitsevat niin, että vain mies ja nainen voivat solmia avioliiton ja liitto kestää toisen kuolemaan saakka. Seksuaalisuutta toteutetaan vain avioliitossa. (Alaranta 2009, 26–29.) Vanhoillislestadiolaiset osallistuvat rauhanyhdistyksen omaan toimintaan aktiivisesti ja usein oma yhteisö koetaan arvokkaaksi. Ulkopuoliselle vanhoillislestadiolaiset saattavat näkyä sisänpäin lämpiävänä ryhmänä. (Hurtig 2013, 28–33) Vanhoillislestadiolaiset suhtautuvat kielteisesti alkoholin ja huumeiden käyttöön.

Vanhoillislestadiolainen yhteisö nähdään yleensä perhekeskeisenä. Toisaalta naisen asemaa yhteisön sisällä pohditaan, sillä monilapsisessa perheessä äiti on yleensä useita vuosia sidottu kotiin pienten lasten kanssa. Tähän pohdintaan liittyy myös naisten mahdollisuus tai sen puute päättää ehkäisyn käyttämisestä. (Hintsala 2007, Hurtig 2013.) Julkisuudessa käytävässä keskustelussa naisen asema toisinaan nähdään heikkona sen vuoksi, että vanhoillislestadiolaisten keskuudessa vain miehet voivat toimia pappeina ja maallikkosaarnaajina yhteisön omaan toimintaan sisältyvissä seuroissa. Naiset voivat toimia raamattuluokan ja pyhäkoulun opettajina sekä pitää puheenvuoroja ja alustuksia keskusteluilloissa. (Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry.) Meri-Anna Hintsala (2007) on tutkinut vanhoillislestadiolaisten äitien nettikeskustelupalstoja. Hänen tutkimuksensa mukaan äitien voi olla vaikea

löytää kanavaa käsitellä yhteisön tapojen ja ympäröivän yhteiskunnan välisiä ristiriitoja. Hintsalan tutkimissa keskusteluissa naiset ovat sitoutuneita vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön. Kuitenkin he kokevat voimaannuttavana sen, että suljettujen keskustelupalstojen kautta voivat vapaasti ja turvallisesti käsitellä näitä naisen asemaan liittyviä ristiriitoja. Keskusteluissa näkyy myös pohdinta siitä, onko naisella oikeus päättää äidiksi tulemisesta ja ehkäisyn käyttämisestä. Hintsalan tutkimuksessa on myös Eeva-Liisa Hyytisen (1995) tutkimustuloksia. Hyytinen on tutkinut vanhoillislestadiolaisten naisten omia kokemuksia uskonnollisuudesta. Hyytisen tutkimuksen mukaan naiset kokevat uskonyhteisön tärkeäksi ja oman asemansa perheessä ja yhteisön sisällä tasa-arvoiseksi, vaikka ovatkin sidottuja kotiin pienten lasten vuoksi usean vuoden ajaksi.

2.3 Lapsiperheen tuen tarpeet

Ulla-Maija Rantalaiho (2006) on tutkinut lapsiperheiden arkea ja avun tarpeita vanhempien näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa hän on hyödyntänyt Marjaana Pelkosen (1994) hahmottelemaa voimavarojen jakoa sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin. Sisäiset voimavarat ovat yksilöllisiä ja henkilökohtaisia. Ulkoisiin voimavaroihin kuuluu sosiaalinen tuki ja aineelliset resurssit. Vanhempien mukaan sisäisiä voimavaroja lisää kokemus siitä, että itsellä on taitoja huolehtia arjen rytmistä. Jaksamista lisää mahdollisuus irrottautua välillä arjesta harrastuksiin, opiskeluun tai vaikka vain pistäytymään kaupassa. Myös oman ruumiin tai ympäristön kohentaminen lisää voimavaroja. Sisäisiä voimavaroja taas kuluttaa unen ja levon puute ja kokemus fyysisten voimavarojen riittämättömyydestä. Lisäksi samanlaisina toistuvat rutiinit ja vanhemmuuden sitovuus väsyttävät. Vanhempia väsyttää myös jatkuva keskeneräisyyden kokemus ja pelko arjen hallinnan menettämisestä. (Rantalaiho 2006, 52–57)

Ulkoisia voimavaroja ovat sosiaaliset verkostot, joihin voi kuulua perheenjäsenet, sukulaisia, ystäviä, naapureita, kolmannen sektorin toimijoita tai julkisten palveluiden tuottajia. Rantalaihon (2006) tutkimuksen mukaan sosiaaliseen verkoston kautta saatuihin voimavaroihin liittyy kahtiajakoisuutta. Esimerkiksi vanhemmat voivat kokea saavansa lapsista voimaa, mutta toisaalta lapsi vaatii vanhemmalta jatkuvaa läsnäoloa ja hoivaa. Parisuhde voi olla merkittävä voimanlähde, mutta huono tai päättynyt parisuhde voi kuluttaa voimia. Erittäin kaupungeissa asuvilla naapuriapu on vähäistä. Sukulaisilta ja ystäviltä avun pyytämistä voi hidastaa vastavuoroisuuden normi ja siihen liittyvä kiitollisuuden velka. Apua voi

olla vaikea pyytää myös pitkien välimatkojen, isovanhempien iäkkyyden tai sukulaissuhteiden laadun vuoksi. Lisäksi joillakin perheillä on vähemmän sukua ja ystäviä. Kokonaisuudessaan sosiaaliset resurssit jakaantuvat epätasaisesti. Perheiden, joilla on hauraat sosiaaliset verkostot, yksinäisyyden ja epäoikeudenmukaisuuden tunnetta voi lisätä vertaaminen perheisiin, joilla on saatavilla sosiaalista tukea. (Rantalaiho 2006, 57–65.)

Julkiset palvelut (lastenneuvola, päivähoido, koulu ja niin edelleen) ja kaikille annettavat tuet (lapsilisät, äitiyspäivärahat, kotihoidontuki ja niin edelleen) ovat perheiden voimavara. Nämä peruspalvelut ovat helposti saatavilla ja riittäviä perheille, joilla on hyvin voimavaroja omasta takaa ja joilla ei ole erityisen tuen tarpeita (Perälä, Halme & Kanste 2014). Vähävaraaisuutta on kuitenkin erityisesti yksinhuoltaja- ja opiskelijaperheissä sekä työttömien perheissä. Taloudellinen niukkuus kuluttaa perheen voimavaroja, kun ei ole resursseja virkistytymiseen. Rahaa tarvitaan esimerkiksi lastenhoitajan palkkaamiseen, ystävien luokse matkustamiseen tai elokuvalippuihin. Oman tilanteen vertaaminen paremmin toimeentuleviin perheisiin saattaa aiheuttaa epäoikeudenmukaisuuden ja katkeruuden tunteita. Toimeentulotuen hakeminen koetaan työlääksi. (Rantalaiho 2006, 66–68, Halme & Perälä 2014.)

Perheiden tilanteisiin ja eriarvoisuuteen on vaikuttanut 1990-luvun lama (Törrönen 2012 & Forssen 2006) ja perheiden eriarvoisuus on jatkanut kasvuaan 2000-luvulla (Bardy & Heino 2013). Laman seurauksena kunnissa on karsittu lapsiperheiden peruspalveluita kuten kotipalvelua sekä ennaltaehkäiseviä palveluita kuten iltapäivähoitoa ja leikkikenttätoimintaa. Näistä palveluiden vähennyksistä kärsivät eniten ne perheet, joilla ei ole itsellään sisäisiä tai ulkoisia voimavaroja korvaamaan palveluiden puutetta. Samaan aikaan erityispalveluiden kuten perheneuvolan, lastenpsykiatrian ja lastensuojelun asiakasmäärät ovat nousseet ja resurssit ovat niukentuneet. (Rantalaiho 2006, 46–48.)

Ennaltaehkäisevän tuen niukkuuden vuoksi perheitä on päätynyt lastensuojelun asiakkaaksi, jotta he ovat voineet saada tarvitsemiaan palveluita. Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä perheille tarjottavien peruspalveluiden tulisi lisääntyä. Tämän muutoksen myötä on oletettavissa, että lastensuojelun asiakkaaksi päättyy aikaisempaa vähemmän perheitä ja perheiden ongelmat lastensuojelussa ovat vaikeampia (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2015). Lakimuutos on tullut voimaan vuoden 2015 alusta ja sen vaikutukset eivät ole vielä näkyvissä tämän tutkimuksen valmistuessa. Tämän tutkimuksen kohteena ovat lastensuojelun asiakkaana olevat perheet. Mahdollisesti osa näistä perheistä jatkossa saa samat tukitoimet ilman

lastensuojeluasiakkuutta, kun sosiaalihuoltolain aiheuttamat muutokset vakiintuvat käytännön tasolla.

2.4 Lastensuojelun asiakkaana

Lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen on tullut muutoksia sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä. Uudet toimintakäytännöt eivät ole vielä muotoutuneet, mutta lähtökohtaisesti perheet voivat itse tai yhdessä viranomaisen kanssa hakea apua sosiaalihuollon tai lastensuojelun palveluista. Viranomainen voi ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon palvelun tarpeen arvioimiseksi myös vastoin perheen tahtoa, jos hän arvioi lapsella olevan lastensuojelun tarvetta. Käytännössä tämä vastaa lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Tuen tarvetta arvioidaan perheen ja sosiaalihuollon viranomaisen yhteistyönä. Perhe voi saada palveluita sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkaana. Sosiaalityöntekijä arvioi tarvetta lastensuojelulain mukaisille palveluille ja tukitoimille eli lastensuojelun asiakkuuden tarvetta. (Lastensuojelulaki 2015.)

Lastensuojelun avohuollon asiakkaana lapsi ja hänen huoltajansa tekevät yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa asiakassuunnitelman, jossa arvioidaan lapsen tilanne ja tuen tarpeet. Asiakassuunnitelmat päivitetään kerran vuodessa tai tarpeen mukaan. Lastensuojelun asiakkaana lapsi ja hänen perheensä voivat saada esimerkiksi seuraavia tukitoimia: perheessä tehty perhetyö, tukihenkilö tai -perhe, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluita, lapsen tai koko perheen sijoitukset avohuollon tukitoimena, taloudellista tukea harrastuksiin, koulunkäynnin tukemiseen, asumisolojen järjestämiseen, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin sekä muita lasta ja perhettä tukevia palveluita ja tukitoimia. Jos avohuollon tukitoimilla ei voida riittävän hyvin turvata lapsen turvallista kasvua ja kehitystä, lapsi joudutaan ottamaan huostaan. (Heino 2013, 104–105.)

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Tarkoitus on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia vaikuttamalla kasvuoloihin ja palveluiden kautta ennaltaehkäistä ongelmia. Tarvittaessa lastensuojelulaki mahdollistaa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun, jonka tarkoituksena on tukea perhettä avohuollon keinoin. Viimeisenä keinona on huostaanotto, joka voidaan tehdä myös vastoin asianomaisen tahtoa. (Bardy 2013, 71.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana lastensuojelun asiakkaiden määrä on kasvanut nopeasti. Henkilökunnan määrää ei ole lisätty samassa suhteessa. Lastensuojelun tarpeen lisääntymistä on selitetty monella tapaa, mutta ei ole olemassa varmaa tietoa tai tyhjentävää selitystä. Yhtenä selityksenä on Suomessa lisääntynyt eriarvoisuus ja tuloerojen kasvu. Tässä muutoksessa lapsiperheiden taloudellinen asema on heikentynyt. Heikommassa taloudellisessa asemassa ovat monilapsiset yksinhuoltajaperheet. Eriarvoisuuden kasvu on yhteydessä sosiaalisten ongelmien lisääntymiseen. Köyhyys ja vaatimattomassa sosiaalisessa asemassa eläminen aiheuttaa stressiä, joka kroonistuessaan vähentää selviytymiskeinoja ja altistaa väkivallalle ja sairauksille. Lastensuojelussa eriarvoisuuden kasvu näkyy häpeänä, lasten kaltoinkohteluna, mielenterveysongelmina, päihteiden väärinkäyttönä, perheristiriitoina ja -väkivaltana. (Bardy & Heino 2013, 13–17.)

Lastensuojeluasiakkaaksi tulevista lapsista yli puolet tulee perheistä, joiden perherakenne on muuttunut. Kaksi kolmasosaa lapsista asuu vain toisen biologisen vanhemman luona ja heistä kaksi kolmasosaa pitää yhteyttä etävanhempaansa. Lastensuojeluasiakkaaksi tulevista lapsista monet tulevat perheistä, joissa on köyhyyttä ja työttömyyttä. Lisäksi suhteellisen usein lapsen luona asuvista vanhemmista toinen tai kumpikaan ei ole koskaan ollut työelämässä. Usein lastensuojelun asiakkaaksi tullaan alle kolmevuotiaana tai murrosiässä. Taustalla on usein vanhempien välisiä ristiriitoja, hankaluutta vanhemmuudessa, vanhempien jaksamattomuutta, vanhempien mielenterveysongelmia sekä hyvin usein vanhempien päihteiden väärinkäyttöä. Lapsen liittyviä ongelmia ovat ristiriidat vanhempien kanssa, koulunkäyntivaikeudet, rajattomuus, psyykkinen tai fyysinen heikko terveys, vammaisuus tai kehitysviivästymä. (Heino 2013)

3 TUTKIMUKSIA LAPSIPERHEIDEN TUEN TARPEISTA JA ARJESTA SEKÄ LASTENSUOJELUSTA

Tämän tutkimuksen kohteena ovat lastensuojelun asiakkaan olevien monilapsisten perheiden arki ja tuen tarpeet. Haastateltavaksi valikoitui äitejä, minkä vuoksi arkea ja tuen tarpeita lähestytään äidin näkökulmasta. En löytänyt yhtään tutkimusta, joka olisi tarkastellut tutkimusaiheeni samanlaisilla rajauksilla. Olen pohtinut tutkimukseni keskeisiä näkökulmia, joita ovat arki, monilapsisuus, tuen tarve, äitiys ja lastensuojelun asiakkuus. Rakennan ymmärrystä tutkimusaiheesta hyödyntäen sellaisia aikaisempia tutkimuksia, joista löytyy yksi tai useampi yhteinen näkökulma tämän tutkimuksen kanssa. Tutkimuksia olen hakenut käyttäen yhtä tai useampaa näkökulmaa hakusanana. Kansainvälisiä tutkimuksia on ollut vaikea löytää. Kotimaisiakaan tutkimuksia ei ole ollut paljoa asettamillani hakusanoilla. Näin ollen olen joutunut rajaamaan tutkimuksia.

Eeva Jokinen (2005) avaa kirjassaan Aikuisten arki arjen ulottuvuuksia sekä sukupuolen tekemistä ja muuttamista arjessa. Keskeisiä arjen osa-alueita ovat kotityöt, työelämä, tietokone, televisio, vanhemmuus ja parisuhde. Jokisen tutkimuksen mukaan naiset käyttävät edelleen enemmän aikaa kotitöihin miehiin verrattaessa. Tyypillisesti naiset laittavat arki-ruokaa, huoltavat vaatteet, siivoavat sekä huoltavat ja hoitavat lapsia. Miesten tekemä lastenhoito on enemmän leikittämistä ja harrastuksiin kuljettamista. Miehet laittavat pyhäruokaa, hoitavat auton, tekevät lumityöt ja usein hoitavat raha-asiat. Arjessa väsyttävää on työelämän ja kodin tehokkuusvaatimusten edessä oman rajallisuuden hahmottaminen. Oman rytmin ja ulkopuolelta tulevien vaatimusten yhteensovittaminen on vaikeaa. Lisäksi Jokinen on tutkimuksessaan avannut tietokonearkea sekä arkea vanhemmuudessa ja parisuhteessa. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään Jokisen tulkintoja arjen ulottuvuuksista.

Eeva Jokinen (1996) on käsitellyt arkea väitöskirjassaan Väsynyt äiti - Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Tutkimuksen aineisto koostuu äitien kirjoittamista teksteistä kotityöstä, päiväkirjoista ja Kaksplus-lehden äitiysaiheisista kirjoituksista sekä yhdestä novellista. Äitien teksteistä nousee väsymys, johon liittyy usein yksinäisyyttä. Äidit myös kokevat risti-riitaa siitä, pitäisikö heidän olla kotona lasten kanssa vai työelämässä. Jokinen nostaa esiin nykyajan äitimalleja ja pohtii, onko nykyisessä yhteiskunnassa tilaa väsyneelle ja heikolle

äidille. Jokisen tutkimuksessa löytyneitä äitiyden tuntemuksia löytyy myös tämän tutkimuksen äitien puheissa. Mielenkiintoisella tavalla äitiyden tuntemukset ovat samankaltaisia riippumatta lasten määrästä.

Katja Repo (2009) on tutkinut lapsiperheiden arkea näkökulmanaan raha, työ ja lastenhoito. Tutkimustaan varten Repo on haastatellut lapsiperheiden vanhempia ja analysoinut haastateltuja diskurssianalyysillä. Keskeinen tulos on, että lapsiperheiden vanhemmat elävät arkeaan ristiriitaisten kulttuuristen odotusten keskellä. Perheiden puheissa näkyy työelämän vaatimusten vastustaminen perheen näkökulmasta. Erilaisia ratkaisuja perustellaan perheen edulla. Puheessa näkyy myös sosiaalipoliittisten etujen ja palveluiden merkitys lapsiperheiden arkeen. Esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa ajatellaan, että vanhemmat voivat valita lastenhoidon muodon. Kuitenkin monet kotonaan lapsia hoitavat pitävät kotihoitoa ideologisena ratkaisuna niin, etteivät he ole voineet ajatellakaan muuta vaihtoehtoa. Tällöin valinnanvapaus kapenee, kun kotihoitoa pidetään lapsen kannalta parempana ratkaisuna. Tähän ratkaisuun vaikuttaa yhteiskunnassa käyty julkinen keskustelu, jossa korostetaan vanhempien ja lasten yhteistä aikaa vanhemmuuden mittarina. Toisaalta vanhemmat pitävät kotihoitontukea pienenä, mikä koetaan viestinä siitä, ettei yhteiskunnassa lasten kotihoitoa arvosteta.

Marittä Törrönen (2012) on tutkinut lapsiperheiden arkea ja hyvinvointia. Haastateltavat tutkimukseen on saatu säännöllisesti kokoontuvien perheryhmien kautta. Tästä syystä kaikilla tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla on alle kouluikäisiä lapsia. Tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena ovat vanhempien kokemukset sen hetkisestä arjesta sekä hyvinvointia vahvistavat ja heikentävät tekijät. Tutkimustulosten mukaan lapsiperheissä hyvinvointi tai pahoinvointi usein kumuloituu. Kumuloituvaan hyvinvointiin yleensä liittyy hyvä taloudellinen tilanne, toiveidenmukainen asuminen, hyvä terveys, perheessä neuvoteltu työnjako, positiivinen elämänasenne, tasa-arvoiset ja kiinteät sukupolvisuhteet sekä luja luottamus. Esimerkiksi terveydellisten haasteiden kohdatessa perhettä isovanhemmat ovat kiinteästi mukana tukemassa arjen sujumisessa. Kasautunut pahoinvointi taas näkyy perheissä, joissa on taloudellisia ja sosiaalisia vaikeuksia murentamassa perheenjäsenten hyvinvointia ja vähentämässä luottamusta toisiin ihmisiin. Usein näissä perheissä on perinteinen työnjako eli äiti hoitaa kodin ja lapset. Lisäksi suhteet isovanhempiin ovat ohuet.

Mona Sandbaek (1999) on tutkinut lastensuojelun, sosiaalihuollon, oppilashuollon tai lasten psykiatrisen klinikan asiakkuudessa olleiden lasten arkea Norjassa. Tutkimusta varten Sandbaek on haastatellut 24 lasta. Tutkimuksen tarkoitus on ollut tuoda esiin lasten kykyjä ja resursseja vastapainoksi työntekijöiden työotteeseen, joka usein pohjautuu ongelmiin ja poikkeavuuteen orientoituneeseen tutkimukseen. Tutkimuksen mukaan hyvinvointipalveluiden asiakkaana olevat lapset hyötyvät siitä, että lasten ja perheen omaa näkökulmaa ja ymmärrystä heidän ongelmistaan kuunnellaan tarkasti. Lisäksi isommat lapset tulisi ottaa mukaan tekemään päätöksiä, jotka koskevat heidän elämän ratkaisuja, mutta kuitenkin niin, ettei päätöksen tekeminen jää lapsen harteille.

Johanna Hurtig (2003) on väitöskirjassaan tutkinut lapsen paikan rakentumista lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Tutkimusasetelmassa keskeistä on lapsen oikeus saada suojelua ja lapsen paikan rakentuminen lastensuojelutyön käytännöissä. Lastensuojelun käytäntöä on ammattilaisten tapa nähdä lapsen ja perheen tilannetta, kohdata lasta ja hahmottaa oma tehtävä suhteessa lapsiin, perheisiin ja muihin ammatillisiin toimijoihin. Lisäksi lastensuojelutyön käytäntöä on toimintaympäristön vaikutus työhön. Tutkimustulosten mukaan perhetyöntekijät pyrkivät sensitiiviseen ja tukea-antavaan vuorovaikutukseen vanhempien kanssa, minkä seurauksena viestejä lapsen pahoinvoinnista ja isojakin arjen epäkohtia voi olla vaikea ottaa puheeksi. Tutkimuksen mukaan lastensuojelutyötä tulisi kehittää niin, että selkeytetään ja nostetaan esiin kriteerit siitä, miten lapsia suojellaan ja mistä lapsia suojellaan. Hurtigin tutkimus nostaa esiin lapsen näkökulmaa lastensuojelun perhetyöntekijöiden tapaan työskennellä perheen kanssa. Tämän tutkimuksen aineistossa äidit puhuvat perhetyöntekijöiden tavasta työskennellä perheessä. Mielenkiintoista on tarkastella näiden tutkimustulosten suhteita.

Lidija Godina (2014) on tutkinut uskonnon vaikutuksia vanhemmuuteen. Tutkimustaan varten hän on haastatellut 25 aikuista, jotka ovat eläneet vahvasti uskonnollisessa ympäristössä adventistisen seurakunnan yhteydessä Englannissa. Tutkimuksen mukaan uskonto vaikuttaa vanhemmuuteen ja yleensä vanhemmuus on sekoitus lämpöä ja tiukkuutta. Ihmisillä on myös erilaisuuden kokemuksia, kun heillä on uskonnollinen kasvatus, mutta he ovat eläneet maallisessa yhteiskunnassa. Godinan mukaan sosiaalityön ammattilaiset onnistuvat parhaiten työskentelemään perheiden kanssa, kun he ovat vilpittömästi kiinnostuneita siitä, mitä usko tarkoittaa vanhemmille ja miten se vaikuttaa vanhemmuuteen. Lisäksi Godina tuo esiin

kunnioittavan ja ei painostavan ilmapiirin työskentelyssä myös uskonnollisten perheiden kanssa.

Monilapsisiin perheisiin liittyvät tutkimukset koskevat useimmiten maahanmuuttajataustaisia perheitä. Monilapsisia kantasuomalaisia perheitä ei ole juuri tutkittu Suomessa. Tarja Linnanmäen (2014) pro gradu -tutkielma Suurperheen hyvinvoinnin rakentuminen äitien näkökulmasta - Suurperheen arkisen hyvinvoinnin kenttä, toimijat, strategiat ja pääomat - osuu lähelle omaa tutkimustani ja siksi avaan sitä hiukan. Tutkimuksen mukaan suurperheen hyvinvointi rakentuu vuorovaikutussuhteissa perheen jäsenten ja perheen elämässä mukana olevien toimijoiden välillä. Äidin hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi äidin kokemus toimintavapaudesta ja elämän merkityksellisyydestä. Perheen hyvinvointiin vaikuttavat perheen valitsemat strategiat, joita muuttuvassa yhteiskunnassa joudutaan muuttamaan.

Monilapsisuudesta on tietokirjoja, jotka eivät täytä tutkimuksen kriteerejä, sillä haastateltavat ovat valikoituneet kirjan näkökulmaa tukevaksi. Näiden tietokirjojen kautta voi kuitenkin lisääntyä ymmärrys siitä, kuinka monella tapaa ihmiset voivat kokea monilapsisessa perheessä elämisen. Aila Ruoho ja Vuokko Ilola (2014) kirjassaan Usko, toivo ja raskaus – vanhoillislestadiolaista perhe-elämää kertovat ihmisten tarinoita, joissa lapsi ei ole kokenut saaneensa tarpeeksi rakkautta eläessään ison perheen keskellä. Kirjassa on myös äitien ja isien kertomuksia siitä, kuinka he ovat kokeneet olleensa pakotettuja ottamaan vastaan enemmän lapsia kuin olisivat halunneet.

Toisaalta on olemassa onnellisiakin kertomuksia suuren perheen vanhemmuudesta. Meri Alaranta-Saukon ja Saara Hintsalan (2012) toimittamassa kirjassa Monta soutajaa – suurperheiden kasvukertomuksia on vanhempien valoisia tarinoita perheen kasvamisesta. Näissä tarinoissa kerrotaan vanhemmuuden vaikeuksista, mutta iso perhe nähdään kuitenkin enemmän positiivisena kuin negatiivisena asiana omassa elämässä. Vanhemmat kertomuksissaan nostavat esiin henkilökohtaisen uskon kautta saadun vapauden ja luottamuksen Jumalan johdatukseen merkittävänä arjen voimavarana.

Lukuun ottamatta Hurtigin (2003) tutkimusta kaikissa esittelemissäni tutkimuksissa tutkimuksen kohteena on ihmisen kokemus tutkittavasta aiheesta. Kuitenkin myös Hurtigin (2003) tutkimus nostaa esiin lastensuojelun toimintaa lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen näkökulmasta. Tutkimusten kautta rakentuu kuvaa siitä, millaisia kokemuksia ihmisillä

on arjesta, äitiydestä, vanhemmuudesta, lapsiperheen arjesta, lastensuojelun toiminnasta tai monilapsisessa perheessä elämisestä. Monilapsisen perheen elämää kuvaavat tutkimukset eivät kaikilta osin täytä tutkimuksen kriteereitä.

Jokisen (1996 & 2005) ja Revon (2009) tutkimukset nostavat esiin arkeen ja äitiyteen liittyviä ristiriitaisia odotuksia, jotka tulevat joko ihmisen sisäisestä ajattelusta tai ympäristöstä. Äidin kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat äidin oleminen kotona tai työelämässä sekä äitiyteen liittyvien ilon ja väsymyksen vaihtelu. Arjen tutkimiseen liittyy kysymykset siitä, onko arkea vain kotityöt, onko työssä arkea ja missä on kiireisen jatkuvassa muutoksessa elävän ihmisen arki.

Sekä Hurtigin (2003) että Sandbaekin (1999) mukaan lastensuojelutyössä työskentelyn lähtökohtana tulisi olla lapsen tilanne ja kokemus. Heidän mukaan lapsen tarpeista lähtevällä tuella on eniten vaikuttavuutta. Hurtigin (2003) mukaan lastensuojelua tulisi kehittää niin, että selvennettäisiin kriteereitä siitä, miten ja mistä lapsia suojellaan. Godinan (2014) tutkimus käsittelee sosiaalityötä laajemminkin, mutta hänenkin tutkimuksessa painottuu asiakkaan kokemuksen kuunteleminen.

Monilapsisuudesta on ristiriitaisia tutkimuksia. Toisille iso perhe merkitsee iloa huolimatta monilapsisuuteen liittyvästä työn ja vaivan määrästä. Joillekin iso perhe voi olla ahdistavaa ja vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä elävä on saattanut kokea olevansa pakotettu ottamaan vastaan paljon lapsia. Törrösen (2012) tutkimuksen mukaan lapsiperheillä hyvinvoinnilla tai pahoinvoinnilla on taipumusta kasaantua. Ehkä huonosti voivilla monilapsisilla perheillä huonovointisuus on kasautunut

4 MONIULOTTEINEN ARKI

Yhteiskuntatieteilijöitä alkoi kiinnostaa arjen tutkimus 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Tutkijat ovat hahmottaneet arjesta seuraavia ominaispiirteitä: rutiinit, toisto, uusintaminen, nykyhetki, leikkisä sosiaalisuus, spontaani toiminta ja tiedon heterogeenisuus. (Heinonen 2012, 61.) Tutkijat ja filosofit ovat rakentaneet arjen määritelmää toistensa ajatusten pohjalta tai niitä kritisoiden. Tässä tutkimuksessa jäsenän arkea Henri Lefebvren (1991), Agnes Hellerin (1984), Rita Felskin (2000) ja Eeva Jokisen (2005) tutkimuksia ja ajatuksia hyödyntäen. Lefebvre on marxilainen yhteiskuntatieteilijä, jonka ajatuksia arjesta on paljon lainattu ja kritisoitu. Toinen kuuluisa arjen filosofi on Heller. Felski on määritellyt arkea hyödyntäen Lefebvren ja Hellerin ajatuksia. Jokinen on taas tutkimuksessaan lainannut Lefebvren ja Felskin ajattelua arkea määritellessään.

4.1 Arki teollisen ajan filosofien hahmottelemana

Agnes Heller on unkarilainen sosiaalifilosofi ja yhteiskuntatieteilijä, joka on saanut klassikon aseman arjen tutkijana. Hellerin ajatuksiin ovat vaikuttaneet muiden muassa Aristoteles ja Marx. Lisäksi Hellerin arjen filosofiassa on paljon yhteyksiä Schutzin fenomenologiaan. (Mäntysaari 2008.) Hellerin mukaan ihmisen jokapäiväinen elämä kiinnittyy ihmisen välittömään ympäristöön eli arki on jatkuvasti ihmisen ulottuvilla. Ihminen syntyy sattuman kautta johonkin sosiaaliseen tilanteeseen. Ihminen sopeutuu tähän ympäristöön vahvistaen niitä ominaisuuksia itsessään, joita ympäristössä tarvitaan. Dynaamisessa yhteiskunnassa ihminen kohtaa jatkuvasti muutoksia, jolloin ihmisen täytyy löytää uusia toimintatapoja ja muuttaa itseään. Jokainen ihminen on yksilö ja kokee asiat omalla tavallaan. Kuitenkin omien kokemusten kautta ihminen voi ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia, vaikkei voi kokea niitä samoin kuin toinen ihminen. (Heller 1984, 4–10.)

Heller määrittelee, että ihmisen jokapäiväiset kontaktit muihin ihmisiin kuuluvat arkeen. Tämän ihmisten väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat ihmisen sosiaalinen asema ja siitä aiheutuva hierarkia sekä ihmisten välinen yhdenvertaisuus tai tasa-arvon puute. Ihmisten välisiin kontakteihin vaikuttavat myös niiden muotoutuminen, mitä voi tapahtua neljällä tapaa:

sattumalta, asiakassuhteena, kiintymykseen perustuvana suhteena tai organisatorisen toiminnan tuloksena. Ihmisen elämässä yksi arjen osa-alue on siis vuorovaikutus ja siihen liittyvä kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa eli toiminta. Toimintaa kuvatessaan Heller puhuu arjen pelistä, johon aikuiset ovat enemmän tai vähemmän sidottuja. Arjen pelin rooleihin ihmiset ovat sidotut sosiaalisten normien, moraalisen vastuun ja tietoisuuden kautta. Lapset ovat vapaampia arjen pelin sääntöjen mukaisesta toiminnasta. (Heller 1984, 216–236.)

Ihmisten jokapäiväiset kontaktit ja toiminta sijoittuvat tilaan. Tila, johon arki asettuu, voi olla koettua tai havaittua mielikuvituksen tuella. Ihmisen tilan tajua rajaa omien kokemusten sijoittuminen, mutta toisaalta nykyään median kautta ihmisillä on ymmärrys myös tilasta oman kokemusmaailman ulkopuolella. Lisäksi ihmiset pääsevät matkustelemaan ympäri maailmaa. Kuitenkin arjessa merkittävintä ovat tutut tilat ja ihmiselle tärkeää on tunne itseluottamuksesta, joka usein toteutuu kodissa. Kodilla tässä ei tarkoiteta rakennusta, vaan paikkaa, jossa tunnemme turvallisuutta ja jonne sijoittuvat läheiset ihmiset. (Heller 1984, 236–239.)

Aika on kolmas näkökulma arkeen Hellerin teoriassa. Ihmisten arki tapahtuu nyt. Ihmiselle nykyhetki erottaa menneisyyden ja tulevaisuuden. Hellerin mukaan kapitalismin ja teollistumisen myötä ajan kokeminen on muuttunut niin, että aikaisempaa selkeämmin työ ja vapaa-aika erottuvat toisistaan. Päivän kiertokulku muuttuu koko ajan vaativammaksi ja paine nopeuteen lisääntyy. Elämisen rytmi kiihtyy, mutta eri ihmisillä eri tavoin. Sosiaaliluokka vaikuttaa siihen, kuinka elämisen rytmi muuttuu. Lisäksi ihmisten kokemus ajan kulusta vaihtelee. Joskus aika tuntuu matelevan ja toisinaan se taas tuntuu lentävän. (Heller 1984, 239–247.)

Henri Lefebvren (1991, 18–21, 74) mukaan arki muodostuu toistoista, joita voivat olla työmiehen liikesarjat, ihmisen mekaaninen toiminta, mutta myös päivien, viikkojen ja kuukausien toistuminen. Tässä arjen toistuvuudessa mielikuvat ja mielikuvitus rakentuvat muistojen pohjalta ja toisaalta vaikuttavat siihen, mitä muistamme. Arki on myös elämää tässä ja nyt, iloineen ja suruineen. Arkea ovat ravinto, vaatetus, huonekalut, koti, naapuri, ympäristö ja niin edelleen. Lefebvren mukaan arjen paino on raskain naisilla. Naiset saavat arjesta paljon, mutta se myös painona heidän olkapäillään. Lefebvren mukaan naisten mahdollisuudet arjen muuttamiseen ovat rajalliset. Myöhemmin feministiset tutkijat kuten Rita Felski ja Eeva Jokinen ovat kritisoineet tätä väitettä ja nähneet tilanteen toisin.

Hellerin ja Lefebvren ajattelussa yhteistä on se, että arki on elämää tässä ja nyt eli ihmisen todellisuudessa läsnä sekä ajallisesti että fyysisesti. Molemmat myös korostavat tapojen ja toistojen merkitystä arjen määrittelyssä. Hellerin määrittely arjesta on jäsentyneempää kuin Lefebvren. Heller eroaa Lefebvrestä myös siinä mielessä, että Hellerin arjen teoriassa iso merkitys on ihmisten keskinäisellä vuorovaikutuksella.

4.2 Arjen määrittelyä feminististen tutkijoiden mukaan

Rita Felski (2000) nostaa esiin arjen määrittelemiseen liittyviä haasteita. Arkea on kaikkialla ja toisaalta ei missään. Felskin mukaan arjen määrittely on hankalaa, koska jokapäiväisellä elämällä ei ole selkeitä rajoja. Lisäksi erilaisissa kulttuureissa ja ympäristöissä jokapäiväinen elämä näyttäytyy hyvin eri tavoin. Näistä syistä voisi pohtia, onko ylipäätään mahdollista määrittellä arkea yleisellä tasolla. Felski on hahmottanut arkea kolmen ulottuvuuden kautta, jotka ovat osittain päällekkäisiä Hellerin käsitteiden kanssa: toisto (aika), koti (tilat) ja tavat (toiminta).

Arki on päivittäin toistuvia asioita, joita ovat esimerkiksi syöminen, nukkuminen ja työn tekeminen. Toisaalta arkea on myös laajempi rytmi elämässä: viikko ja viikonloput sekä vuosilomat ja muut toistuvat jaksot. Ajankulku voidaan nähdä lineaarisen tai kehämäisenä. Perinteisen ajattelun mukaan lineaarinen aikakäsitys on maskuliininen ja siihen sisältyy tavoitteiden asettaminen ja muutoksen mahdollisuus. Vastakohtana kehämäinen ajattelu on nähty feminiinisenä, sillä siinä toistuvat naisten hoitamat arjen askareet ja toisaalta naisen elämään liittyvä biologinen kierto (kuukautiset ja raskaudet). Lefebvre on nähnyt arjen toistuvuuden ja siihen yhdistettynä staattisuuden merkinä alistumisesta ulkoisille voimilla. Felski on kritisoinut Lefebvren ajatusta naisten vaikeudesta lähteä muuttamaan arkea, sillä toisto voidaan nähdä myös yksilön tapana luoda omaa paikkaa. Asioiden toistoon liittyvät jatkuvuus ja rutiinit ovat lapsen kehitykselle tärkeitä, mutta ne luovat turvaa ja järjestystä myös aikuiselle. Ilman toistoa olisi mahdotonta organisoida maailmaa ja tehdä ympäristöstä järjellistä. Toisto on myös avain sosiaaliselle identiteetille, sillä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapoja toistamalla tulemme siksi, mitä olemme. (Felski 2000, 81–85.)

Jokapäiväisen elämän tilallisuudella ei ole selkeitä rajoja, vaan siihen voivat kuulua esimerkiksi koti, työpaikka tai vaikka ostoskeskus. Toisaalta tilallisuuteen kuuluvat myös liikkuminen, kävelen, lentäen, ajaen tai joillain muulla tavoin. Lisäksi nykyään teknologia tuo kotiin virtuaalista tietoa paikoista ja kulttuureista. Koti tilana voidaan nähdä sukupuolittuneena, sillä perinteisesti naiset nähdään kodin henkenä ja ruumiillistumana. Naiset ovat myös perinteisesti olleet paljon kotona. Feministit ovat pyrkineet purkamaan tätä kodin ideaalisuutta. Koti on tuttuutta ja rutiineja ja kuitenkin sitä tuotetaan jatkuvasti uudelleen ja samalla se muuttuu. Vaikka koti onkin yksityistä aluetta, se ei ole ympäristöstä suljettu saareke. Ympäröivä maailma vaikuttaa kodin muotoutumiseen. Kodin sisällä koetaan monenlaisia tunteita. Nuori voi ponnistaa riitojen kautta kotoa maailmalle. Parisuhteessa voi olla erilaisia odotuksia, pettymyksiä ja ristiriitoja. Koti voi olla naiselle paikka päteä, mutta nainen voi myös kokea kodin puutteellisuuden häpeänä. (Felski 2000, 85–88.)

Arkeen liittyy tapoja, joita ihminen toistaa automaattisesti ilman tietoista keskittymistä. Tapojen tiedostamaton toistaminen on välttämätöntä, jotta ihminen voi selvitä arjen vaatimuksesta. Ihminen voi silti pohtia arkista toimintaansa ja tehdä siihen muutoksia. Kuitenkaan kaikkea ei voi kerralla työstää. Näin rutiinit ovat edellytys impulsiivisuudelle ja innovatiivisuudelle. Tavat ovat myös osa identiteettiä. Ihmisen omanlaiset tavat ja tunteiden toimintamallit tekevät ihmisistä persoonia. (Felski 2000, 89–92.)

Arki kuuluu jokaisen ihmisen elämään. Arki tutkimuskäsitteenä vaatii pysähtymistä ja pohdintaa sen jokapäiväisyyden ja tuttuuden vuoksi. Eeva Jokinen (2005, 7-26) on tutkinut suomalaisten arkea ja määritellesään arkea hän on hahmotellut, miten arki yleisesti nähdään. Yleisessä keskustelussa arki mielletään tavalliseksi elämäksi, jossa on samanlaisina toistuvia rutiineja ilman yllätyksiä. Nykyisessä kiireen ja jatkuvan muutoksen värittämässä ajassa ihmiset saattavat kadottaa ymmärryksen oman elämänsä arjesta, kun ei tunnu olevan tavallista kiireetöntä elämää. Kiireetöntä olemista ja arkea haikaillaan omaan elämään. Toisaalta arkipäiväisyyteen liittyy ajoittain tylsyyttä, toistoa ja rutiineja, jolloin esimerkiksi kotona lasten kanssa elävät vanhemmat saattavat kokea arjen yksitotisuudessaan ja puuduttavuudessaan uuvuttavaksi ja tylsäksi. Yhtä aikaa kuitenkin käydään keskustelua siitä, kuinka lapsen kehitykselle tärkeitä ovat samanlaisena toistuvat rutiinit ja tuttuudessaan turvallinen arki. Usein arkeen liitetään kotityöt, kuten ruoanlaitto, siivoaminen, vaatehuolto ja lasten hoitaminen. Edelleen naiset useimmiten kantavat päävastuun näistä tehtävistä, minkä vuoksi arki liittyy vahvasti naisten elämään.

Jokinen (2005, 15–33) on avannut arkea hyödyntäen useiden tutkijoiden ja filosofien ajatuksia arjesta. Heistä eniten hän on lainannut Henri Lefebvrea, Rita Felskiä ja Agnes Helleriä. Jokinen on laajentanut arjen kuvaamisen Hellerin ja Felskin kolmesta ulottuvuudesta viiteen ulottuvuuteen: 1) toisto (aika), 2) kodintuntu (tila), 3) tavanmukaisuus (toiminta), 4) taipumus vahvistaa totunnaisia sukupuolitaapoja ja 5) kyky muuntaa ulkoisi pakkotahteja omilta tuntuviksi rytmeiksi. Arjessa toisto on tilanteiden toistumista samankaltaisina kuitenkin niin, että arjen toistumisessa on tilaa luovuudelle ja kekseliäisyydelle. Kodintuntu on sekä koti konkreettisena paikkana, että kodintuntua vertauskuvallisesti niin, että arjessa ollaan kuin kotona. Ihminen voi kokea olevansa kuin kotona myös työpaikalla, harrastuksissa ja muissa tutuissa paikoissa. Arjen tavanmukaisuus on puoliautomaattisesti tai hajamielisesti toistettuja tekoja ja toisaalta myös asenteita. Arkeen liittyvä käytäntöjen toistaminen vaatii sitä, että on olemassa käytäntöjä. Tähän tavanmukaisuuteen liittyy kiinteästi perinteinen työnjako, jonka mukaan naiset tekevät ison osan kotitöistä. Kun arkea jatketaan tavanmukaisesti, samalla vahvistetaan totunnaisia sukupuolitaapoja. Jokinen on halunnut korostaa arkeen liittyvää muutoksen mahdollisuutta nostamalla sen omaksi ulottuvuudeksi. Muutos alkaa pienistä ja vaatimattomista teoista. Muutoksen tekemiseen tarvitaan kuitenkin voimaa ja tahtoa, vaikka toisaalta ihminen muokkaakin arkeaan olematta täysin tietoinen siitä, mitä on tekemässä.

4.3 Tulkintoja arjen osa-alueista ja muutoksen mahdollisuudesta

Rutiinit ja toisto liittyvät arkeen kaikkien tässä tutkimuksessa esiteltyjen filosofien ja tutkijoiden ajatuksissa. Lefebvren ja Hellerin ajatukset kumpuavat marxilaisuuden ja teollisen aikakauden pohjalta. Lefebvren ajatuksissa ihminen ja erityisesti nainen on arjen rutiinien uhri. Heller näkee muutoksen mahdollisuutta arjessa, mutta kuitenkin hänen arjen tulkinnoissa ihminen pyrkii sopeutumaan siihen sosiaaliseen todellisuuteen, johon on syntynyt. Tutkijoina eri sukupolvea edustavat Felski ja Jokinen. He näkevät ihmisen aktiivisena toimijana omassa arjessaan. Felskin ja Jokisen kirjoituksissa näkyy arjen tarkastelu sukupuolten erilaisten roolien kautta ja tasa-arvokeskusteluna kotitöistä, vaikkakin he haluavat laajentaa arjen sisältämään muutakin kuin kotitöitä.

Omassa tutkimuksessa jäsenän arkea alun perin Hellerin hahmottelemien kolmen ulottuvuuden kautta: tilallisuus, ajallisuus ja toisto. Monilapsisia perheitä tutkiessani koti on tärkeä

tila. Felskin ajattelun pohjalta kotia tilana voi tarkastella monesta näkökulmasta. Vaikka koti on yksityistä aluetta, siihen vaikuttaa myös ulkopuolinen maailmaa. Virtuaalinen maailma tulee myös kotiin. Lapsiperheiden kohdalla tämä tarkoittaa todennäköisesti sitä, että perheessä on monta puhelinta, joiden kautta kotiin tulee muidenkin ihmisten todellisuutta. Lisäksi Wilman kautta kotiin tulee lasten koulukuulumiset. Koti ja sen sisään tuleva virtuaalinen maailma on merkittävä myös läheisten ihmissuhteiden tunteiden näyttämönä.

Ajallisuuteen liittyy elämisen rytmi. Heller on kirjoittanut elämisen rytmin jatkuvasta nopeutumisesta jo 1970. Nyt 2015 tuntuu, että elämisen rytmi todellakin kiihtyy. Tutkiessani monilapsisia perheitä on ollut mielenkiintoista saada tietää perheiden arjen rytmistä ja siihen mahdollisesti liittyvästä kiireen tunteesta. Toisaalta pienet lapset elävät hetki kerrallaan, ja on mahdollista, että lapsiperheessä kiire jää hetkessä elämisen taakse.

Kolmantena näkökulmana arkeen on toisto. On mielenkiintoista pohtia, onko totuttujen tapojen toistamisessa muutoksen mahdollisuutta. Erityisen kiinnostava kysymys tämä on omassa tutkimuksessani, kun tutkin lastensuojelun asiakkaana olevia monilapsisia perheitä. Lefebvren teksteistä on tulkittavissa, että kotiaskareita hoitava nainen on arjen uhri ja kykenemätön muutokseen. Felski ajattelee, että ihminen toistaessaan arjen rutiineja samalla aktiivisesti rakentaa omaa paikkaansa. Hän kuitenkin näkee, että säännölliset rutiinit ovat muutoksen edellytys, sillä ihminen ei voi muuttaa kaikkea kerrallaan. Tämä voisi olla keskeinen näkökulma lastensuojelun asiakkaan olevien monilapsisten perheiden arjen tutkimuksessa. Onko perheellä resursseja lähteä muuttamaan arkea, jos ei ole toimivia arjen rutiineja?

Lapsiperheillä voi olla monenlaisia tuen tarpeita ja erilaisia keinoja saada tukea arkeen. Lastensuojelun asiakkuuden kautta tukitoimia tarjotaan perheille, joissa lapsen turvallinen kasvu ja kehitys ovat uhattuna. Lastensuojelu on korjaavaa erityispalvelua (Halme & Perälä 2014, 216). Tarkoitus on tukea perheitä niin, etteivät he enää tarvitse tätä erityispalvelua. Kuitenkin erilaisista syistä lastensuojeluasiakkuudelle saattaa olla tarvetta usean vuoden ajan. Tässä tutkimuksessa lastensuojelun asiakkaan olevan perheen tuen tarvetta lähestytään perheiden arjen näkökulmasta. Tutkitaan, millaista perheiden arki on ja onko arjessa tarvetta muutokselle. Tutkitaan myös mahdollisesti tarvittavan muutoksen esteitä ja edellytyksiä. Nämä muutoksen esteet ja edellytykset avaavat ymmärrystä perheiden tuen tarpeista.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arjesta sekä siitä, miten näitä perheitä voitaisiin parhaiten tukea. Kun suunnittelin tutkimusta ja haastattelurunkoa, ajatuksenani oli haastatella sekä isiä että äitejä, sillä sukupuolinäkökulma ei ole tutkimuksessa keskeistä. En saanut yhtään isää haastateltavaksi, ja tästä syystä tutkimusaineisto rakentuu äitien haastatteluista. Näin tutkimustulos antaa sukupuolittunutta tietoa monilapsisten perheiden arjesta.

Äidit ovat perheessä aktiivisia toimijoita, joten heidän haastattelujensa kautta saatu tieto antaa mahdollisesti laaja-alaisen kuvan perheen arjesta. Kun tutkitaan lastensuojelun asiakkaan olevia perheitä, olisi voinut olla perusteltua haastatella lapsia. Ajattelin kuitenkin, että olisi hyvin vaikea saada lapsia haastateltavaksi. Lisäksi tieto vanhempien kokemasta arjesta ja tuen tarpeista on tärkeä, sillä monilapsisessa perheessä vanhempien jaksaminen on keskeistä lasten hyvinvoinnin kannalta (Halme & Perälä 2014, 216, Solantaus-Simula, & Punamäki & Beardslee, 2002).

Arki eri perheissä on erilaista ja tarkoitus ei olekaan pyrkiä kuvaamaan arkea tyhjentävästi. Arkea lähestytään Lefebvren (1990), Hellerin (1984), Felskin (2000) ja Jokisen (2005) hahmottelemien arjen ulottuvuuksien kautta. Näin saadaan erilaisia ikkunoita monilapsisen perheen arkeen. Tällainen ikkuna voi olla esimerkiksi kiireen kokemuksesta perheessä, kodin sisällä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta tai elämisen rytmistä.

Erityisesti Felski ja Jokinen kirjoittavat arkeen liittyvästä muutoksen mahdollisuudesta. Muutoksen mahdollisuus arjessa avaa tärkeitä näkökulmia tutkimusaiheesta myös tässä tutkimuksessa. Joskus muutoksen mahdollistamiseen tarvitaan tukea perheen ulkopuolelta. Tämän vuoksi tutkitaan myös sitä, millaista tukea perheet ovat saaneet. Tämä tuki voi olla joko viranomaisten, läheisten tai muiden toimijoiden antamaa. Tutkimuksella lisätään myös tietoa siitä, millaisena perheet ovat kokeneet tuen, jota he ovat saaneet. Joskus annettu tuki ja tuen tarve eivät kohta. Avaamalla äitien näkökulmaa arjesta ja tuen tarpeista voidaan mahdollisesti löytää tarpeenmukaisia tukimuotoja perheille.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisena lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arki näyttäytyy?
2. Millaisia tuen tarpeita on lastensuojelun asiakkaana olevilla monilapsisilla perheillä?

Tutkimusaineisto koostuu haastatteluista. Haastattelurungon rakentamisessa olen hyödyntänyt erityisesti Hellerin (1984) määrittelemiä arjen ulottuvuuksia ja Jokisen (2005) tutkimuksen sovellusta arjen teoriasta. Aineiston analysointia tehdessäni tutkimuskysymykset ovat olleet ohjaamassa työskentelyäni.

6 HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Tutkimusmenetelmänä käytän teemahaastattelua. Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen tekemistä avaamalla teemahaastattelua yleisesti ja haastatteluiden toteuttamista tässä tutkimuksessa. Kerron myös haastateltavista, aineiston analysoinnista sekä tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä.

6.1 Teemahaastattelu

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2008, 42–48) mukaan teemahaastattelussa vuorovaikutus on suhteellisen vapaata, mutta haastatteliija ohjaa keskustelua etukäteen suunniteltujen teemojen mukaan. Teemahaastatteluun liittyy neljä ominaispiirrettä: 1) Lähtökohtaisesti haastateltavat ovat kokeneet jonkin tietyn tilanteen. 2) Tutkija on alustavasti selvittänyt tutkittavaa ilmiötä. 3) Tekemänsä analyysin pohjalta tutkija on päätenyt tiettyihin oletuksiin siitä, mitä liittyy siihen, mitä tutkittavat ovat kohdanneet. Näiden tietojen pohjalta tutkija rakentaa haastattelurungon. 4) Haastattelu suunnataan tutkittavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteesta, jonka he ovat kohdanneet ja josta tutkija on kiinnostunut. Keskeistä siis on se, että tutkija on etukäteen suunnitellut teemat, joita haastattelussa käsitellään. Asioiden käsittelyjärjestys voi vaihdella. Tässä tutkimuksessa haastattelun runkona on arjen teorian pohjalta rakennettu kuva arjen osa-alueista (Liite 1).

Haastatteluun liittyy eettisiä näkökulmia. Tärkeää on antaa haastateltavalle etukäteen riittävästi tietoa haastattelukysymyksistä, tutkimuksen tarkoituksesta ja mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu tai olla vastaamatta kysymykseen. Täytyy varmistaa, että haastateltavalla on ollut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja mahdollisuus myös kieltäytyä, kun hän on antanut suostumuksensa haastatteluun. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20.) Tähän tutkimukseen haastateltavat on pyytänyt lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai joissakin tapauksissa tutkijan tuttu. Olen ohjeistanut sosiaalityöntekijöitä kertomaan perheille tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu tai olla vastaamatta joihinkin kysymyksiin (liite 2). Vanhemmille on myös etukäteen annettu tiedote, jossa kerrotaan näiden samojen asioiden lisäksi myös tutkimuksesta pääpiirteissään sekä haastattelun toteuttamisesta (liite 3). Samoja ohjeita olen antanut tutuilleni, jotka ovat pyytäneet haastateltavia.

Tämän lisäksi haastattelu-aikaa sovittaessa ja haastattelutilanteen alussa olen vielä kertonut näistä asioista uudelleen.

6.2 Haastattelujen toteuttaminen

Haastateltavia oli tarkoitus saada keskisuuren kaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kautta. Laadin haastatteluun kutsukirjeen (Liite 2), jonka sosiaalityöntekijät antoivat joillekin lastensuojelun asiakkaina olevien monilapsisten perheiden vanhemmille. Kirjeessä kerron tutkimuksestani ja aihepiireistä, joista haluaisin haastateltavien kertovan. Kirje sisältää myös tutkimukseen suostumuksen, jonka allekirjoittamalla haastateltavat suostuvat osallistumaan tutkimukseen. Jotta kynnyks tutkimukseen osallistumiseen olisi mahdollisimman matala, painotan kirjeessä haastateltavien anonymiteetistä huolehtimisesta myös suhteessa sosiaalityöntekijöihin sekä haastateltavan mahdollisuutta olla vastaamatta tai keskeyttää haastattelu. Olen hakenut tutkimusluvan kaupungin hyvinvointipalveluiden johtajalta, koska kaupungin sosiaalityöntekijät välittävät haastattelukutsua.

Haastateltavien löytäminen osoittautui vaikeaksi. Lähetin lähiesimiesten kautta sosiaalityöntekijöille pyynnön, että he välittäisivät kutsun tutkimukseen osallistumisesta asiakkaille, jotka kuuluvat tämän tutkimuksen kohdejoukkoon. Kun en saanut haastateltavia kahden viikon aikana, lähetin uusintapyynnön ja kerroin tulevani mielelläni työntekijöiden tiimiin kertoamaan lyhyesti tutkimuksestani. Lisäksi lähetin henkilökohtaisen pyynnön muutamille sosiaalityöntekijöille, jotka ovat olleet työkavereitani. Heidän kauttaan sain kaksi haastateltavaa. Myöhemmin lähetin vielä kolmannen pyynnön lähiesimiesten kautta ja sain vielä yhden haastateltavan. Kun huomasin, etten saa tarpeeksi haastateltavia sosiaalityöntekijöiden kautta, aloin puhua tutkimuksesta tutuilleni. Kaksi haastateltavaa sain tutun tuttujen kautta.

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 89–92.) mukaan haastattelutilanteeseen vaikuttavat monet seikat. Kun haastattelu tehdään haastateltavan kotona, haastattelijan tulee kiinnittää huomiota toisen kodin kunnioittamiseen esimerkiksi antamalla haastateltavan ohjata heidät tilaan, jossa haastattelu toteutetaan. Istumajärjestelyyn kannattaa kiinnittää huomiota, jotta kasvokontakti haastateltavan ja haastattelijan välillä on mahdollinen. Lisäksi pitää olla tarpeeksi lähellä luottamuksellisen ilmapiirin syntymisen ja toisaalta nauhoituksen onnistumisen vuoksi. Toisinaan voi olla, että haastateltava touhuu haastattelun aikana, esimerkiksi hän

tekee ruokaa tai ohjailee lapsiaan. On mahdollista, että haastatteluun puuttuvat myös muut perheenjäsenet, vaikka heitä ei haastateltaisikaan. Tähän tietoon perehtyminen etukäteen oli viisasta. Haastattelutilanteet olivat erilaisia ja hieman yllätyksellisiä.

Kaksi haastattelua tein haastateltavan ruokatunnin aikana. Toinen toteutettiin haastateltavan työpaikalla ja toinen kaupungin kulttuuritalon veistoluokassa. Yhden haastattelun tein omassa kodissani ja kaksi haastateltavien kotona. Kotona tehtyjen haastattelujen jälkeen haastateltavat tarjosivat kahvit ja juttelimme tavallisista arjen asioista. Kokonaisuudessaan haastattelutilanteet olivat suhteellisen rauhallisia, mutta haastatteluita jouduttiin myös keskeyttämään, koska haastateltavien puhelimet soivat ja ympärillä pyörivät lapset vaativat huomioita. Sattui myös niin, että yhden haastattelun aikana samassa huoneessa ollut lapsi oksensi ja yhdessä lapsen äidin kanssa siivosimme sotkun. Kuitenkin hämmästyttävän hyvin pystyttiin aina jatkamaan keskustelua. Tässä haastattelurunko toimi hyvänä apuna.

Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa keskusteluun vaikuttavat sekä haastattelijalla että haastateltavalla. Haastattelu eroaa arkikeskustelusta sillä, että haastattelussa vuorovaikutukseen osallistuvilla on roolit. Haastattelijalla on tiedon intressi ja hänen rooliin liittyy kysymysten esittäminen. Haastateltavalla taas on tiedon antajan rooli. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–31.) Annoin haastateltaville pieniä lahjoja korvaukseksi annetusta ajasta ja tiedosta. Haastateltavan kotiin vein kukkia ja vähän makeaa syötävää. Lounastunnilla haastattelun antaneelle tarjosin lounaan. Yhdelle haastateltavista annoin lahjaksi kirjan.

Haastattelijalla vaikuttaa vastauksiin kysymysten muotoilun lisäksi normaaliin vuorovaikutukseen liittyvillä pienillä kannustavilla sanoilla tai niiden puutteella. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–31.) Kannustavilla sanoilla ja äännähdyksillä sekä vuorovaikutusta tukevilla eleillä kuten nyökkäämisellä on merkitystä haastateltavan vastausten pidentymiseen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 119–121). Litteroidessani haastatteluita huomasin olleeni aktiivinen ja kannustava kuuntelija. Osassa haastatteluista kannustamista ja lisäkysymyksiä tarvittiin paljon, mutta joissakin haastatteluissa haastateltava puhui paljon ja laajasti ilman kannustamistakin.

Toisinaan haastattelijalla tuottaa itse vastauksia. Myös tauoilla on paljon merkitystä keskustelun etenemiselle ja suunnalle. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–31.) Haastattelijan tulee sietää hiljaisuutta ja taukoja, sillä hiljaisuus voi synnyttää syvällisemmän vastauksen. Haasta-

teltava saattaa tarvita taukoa, jos hän muodostaa mielessään vastausta vaikeaan kysymykseen, kokoaa ajatuksiaan tai pyrkii palauttamaan vanhoja asioita mieleensä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 121–123.) Haastatteluja litteroidessani huomasin harmikseni, etten ollut malttanut sietää tarpeeksi hiljaisuutta. Erityisesti hitaammin puhetta tuottavia haastateltavia autoin joskus ehdottamalla heille sanaa, kun he etsivät ilmaisua ajatukselleen.

Useimmiten teemahaastattelu nauhoitetaan. Haastattelutilanteessa pyritään saamaan aikaiseksi luonteva ja vapautunut keskustelu, jolloin haastattelijan muistiinpanojen tekeminen olisi häiritsevää. Lupaa nauhoittamiselle tulisi kysyä, mutta siitä ei kannata tehdä isoa numeroa. Useimmiten haastateltavat suostuvat nauhoittamiseen, mutta saattavat alussa vähän jännittää nauhoitusta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 92–93.) Kaikki haastateltavat suostuivat haastattelun nauhoittamiseen. En huomannut, että kukaan olisi häiriintynyt nauhoittamisesta. Yhden haastattelun aikana äänityslaitteesta loppui patteri ja menetin haastattelusta muutaman minuutin.

Haastattelutilanteessa luottamuksen rakentaminen on tärkeää. Haastateltava voi omalla rentoudellaan ja luontevalla asennolla auttaa haastateltavaa myös vapautumaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 119.) Huomasin jännittäväni haastatteluja etukäteen, mutta en juurikaan itse tilanteessa. Kaikki haastattelut aloitettiin pian lyhyen alkurupattelun jälkeen. Joissakin haastatteluissa kerroin itsellenikin olevan neljä lasta ja kasvaneeni monilapsisessa perheessä, minkä ajattelen lisänneen rentoutta ja luottamuksellisuutta.

Haastattelijä pyrkii vähentämään omaa vaikutusta haastattelussa nousevaan tietoon toimimalla mahdollisimman neutraalisti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi haastateltavan puheen kommentoimisen välttämistä. Haastattelu on kuitenkin vuorovaikutusta ja joskus haastattelijan voi olla vaikea pysyä neutraalina, jos esimerkiksi keskustelu ei etene ilman jatkuvaa johdattelua ja kannustamista. Keskustelun virittämiseksi voi ottaa virikkeitä, kuten tekstejä, kuvia, elokuvia tai esineitä. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41–56.)

Alun perin minulla oli tarkoitus pyytää haastateltavia ensin piirtämään kuvan arjestaan. Ensimmäinen haastattelu lähti kuitenkin niin sujuvasti etenemään, etten muistanut tätä suunnitelmaa. En ottanut sitä käyttöön myöhemminkään, kun puhetta tuntui riittävän ilman piirtämistäkin. Joissakin haastatteluissa jouduin jopa hieman rajoittamaan puhetta, jotta ehdimme puhua useimmista etukäteen suunnittelemistani teemoista. Pyrin välttämään haastateltavien

puheen kommentoimista. Toisinaan kuitenkin kannustin puhumaan asiasta kertomalla, että joku toinenkin on puhunut samankaltaisista kokemuksista.

6.3 Haastateltavana monilapsisten perheiden äitejä

Olin ajatellut, että perheiden vanhemmat saavat itse päättää, osallistuvatko haastatteluun yksin vai yhdessä puolisonsa kanssa ja kumpi vanhemmista antaa haastattelun. Käytännössä kaikkien viiden perheen kohdalla haastattelin äitiä. Haastateltavat olivat iältään 30–45 vuotiaita ja koulutus vaihteli toisen asteen tutkinnosta amk-tutkintoon ja kesken jääneisiin yliopisto-opintoihin. Osa haastateltavista oli parhaillaan kotona vanhempainvapaalla ja toiset olivat työelämässä. Jotkut olivat olleet työelämässä monta vuotta lasten syntymien välillä. Jotkut taas olivat olleet kotona ensimmäisen lapsen syntymästä saakka, mutta he olivat mahdollisesti suorittaneet vähän opintoja välillä.

Haastateltavien perheissä alaikäisiä lapsia oli viidestä kymmeneen ja lisäksi kahdessa perheessä oli muutama täysi-ikäinen, kotoa poismuuttanut lapsi. Yhdessä perheessä isä ei ollut läsnä perheen arjessa. Haastateltavat asuivat Pohjois- ja Keski-Suomessa. En aktiivisesti pyrkinyt selvittämään, kuuluvatko perheet vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön, koska tieto ei ole oleellinen tutkimuksen kannalta. Tietojeni mukaan kuitenkin ainakin osa perheistä oli vanhoillislestadiolaisia.

Perheiden lastensuojeluasiakkuus oli kestänyt kolme vuotta tai enemmän. Useamman perheen kohdalle heille oli epäselvää, kuinka pitkään asiakkuus oli kestänyt. Joissakin kunnissa ei ollut aina tehty asiakassuunnitelmia, vaikka perheellä olisi ollut lastensuojelun asiakkuus. Joissakin perheissä lastensuojelun asiakkuus oli välillä lakkautettu ja myöhemmin aloitettu uudelleen. Perheillä oli myös epätietoisuutta siitä, oliko asiakkuus ollut koko ajan voimassa.

Tutkimuskäyttöön hankittuja aineistoja ei saa käyttää tutkimushenkilöitä koskevassa päättöksenteossa. (Kuula & Tiitinen 2010, 446.) Lastensuojelun asiakkaana olevia perheitä tutkiessa on tärkeää huolehtia, etteivät haastattelussa esiin nousseet tiedot välity tunnistettavasti perheiden sosiaalityöntekijöille. Kun sosiaalityöntekijät ovat välittäneet joidenkin haastateltavien yhteystiedot minulle, on oltava erityisen huolellinen anonymiteetin säilyttämisessä. Monilapsisia perheitä on suhteellisen vähän. Jotta haastateltavia ei voitaisi tunnistaa, en ole

tarkasti kuvannut haastateltavia tyypeinä. En ole myöskään johdonmukaisesti merkinnyt suoria lainauksia niin, että kokoamalla yhden haastateltavan lainaukset voitaisiin koota tarkemmin tunnistettava hahmo haastateltavasta. Lainauksia on kaikilta haastateltavilta niin, että kahdelta eniten lainatulta haastateltavalta on viisitoista lainausta, yhdeltä on kahdeksan ja kahdelta vähiten lainatulta viisi lainausta.

6.4 Puheesta tekstiksi

Litteroin haastattelut kokonaisuudessaan, sillä haastatteluita oli suhteellisen vähän. Yleensä ottaen nauhoitukset onnistuivat hyvin. Jonkin verran haastateltavilla jäi ajatuksia kesken tai ne jäivät ympärillä olevien lasten puheiden alle. Muutamia kohtia jouduin kuuntelemaan moneen kertaan varmistaakseni, että litteroin oikein. Ruusuvuoren (2010, 427–428) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi tehdään yleensä litteroidusta tekstistä, koska laajan puhutun aineiston käsittely on haastavaa. Litteroidessaan tutkija jo tulkitsee tekstiä, sillä jotkut kohdat ovat voineet jäädä kuulematta tai toisen puheen alle. Lisäksi haastattelussa on paljon muutakin kuin sanallista vuorovaikutusta, jonka litterointiin liittyy tulkintaa. Myös tutkijan ajatus siitä, mikä on tutkimuskysymysten kannalta relevanttia tietoa, vaikuttaa litterointiin, sillä osa aineistosta on mahdollista litteroida vähemmän tarkasti. Tarvittaessa voidaan myöhemmin palata nauhoitukseen ja tarkentaa joitain kohtia. (Ruusuvuori 2010.) Tässä tutkimuksessa en litteroinut sanatonta vuorovaikutusta.

Lukija ei voi saada käyttöönsä kaikkea aineistoa. Siteeraamalla litteroituja pätkiä tutkimuksen tekijä voi kuitenkin lisätä analyysin läpinäkyvyyttä ja antaa lukijalle mahdollisuuden tehdä omia tulkintoja ja uudelleenanalysointia. (Nikander 2010, 433.) Tässä tutkimuksessa haastateltavien anonymisyyden säilyttämisen suhteen pitää olla erityisen huolellinen, koska lastensuojelun asiakkuus on monelle perheelle kipeä asia. Myös monilapsisten perheiden harvinaisuus helpottaa haastateltavien tunnistettavuutta. Näistä syistä aineiston sisältöjä on voitu muokata ja suoria lainauksia on käytetty harkiten.

Joskus haastattelusta voidaan jättää litteroimatta joitakin osa-alueita, jos tutkija ei näe niiden olevan relevanttia asiaa tutkimuskysymysten kannalta (Nikander 2010, 432–434). Tässä tutkimuksessa olen litteroinut haastateltavien puheet kokonaisuudessaan, mikä on ollut mah-

dollista suhteellisen pienen aineiston vuoksi. Joitakin kohtia kuitenkin jäi hieman epäselväksi, kun haastateltavan puheessa ajatus jäi keskeneräiseksi, kun hän itse siirtyi seuraavaan asiaan. Olen poistanut jo litterointivaiheessa haastateltavien puheessa jatkuvasti toistuvat maneerit kuten ”tuota noin” tai ”tavallaan”. Omaa puhetta haastattelijana en ole litteroinut sanatarkasti. Olen jättänyt litteroimatta haastattelijan kannustavat myöntelyt ja äännähdykset. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu haastatteluissa esiin tuleviin asiasisältöihin, jolloin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen (ks. Ruusuvuori 2010, 425).

Jokaisen haastattelun nauhoitettu osa kesti noin tunnin verran. Katkaisin nauhoituksen, kun haastateltavalle tuli puhelinsoitto tai lasten vuoksi jouduttiin puhumaan muista asioista. Litteroitua tekstiä tuli 49 liuskaa, kun fontti oli 12 ja riviväli yksi.

6.5 Aineiston analysointi

Aineisto on analysoitu sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysi voidaan ymmärtää väljänä teoreettisena kehyksenä tai yksittäisenä metodina (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi ymmärretään yksittäisenä metodina. Aluksi aineisto luokitellaan erilaisten teemojen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010). Tässä tutkimuksessa teemat hahmotellaan arjen teorian pohjalta, eli analyysi on teorialähtöinen. Vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen monilapsisten perheiden arjen rakentumisesta haetaan hyödyntäen Hellerin hahmottelemia kolmea arjen ulottuvuutta. Vastausta toiseen tutkimuskysymykseen perheiden tuen tarpeista haetaan käyttäen apuna Jokisen hahmottelemaa arkeen liittyvän muutoksen mahdollisuutta.

Teorian pohjalta tein ensimmäiseksi seuraavat alaluokat: koti ihmissuhteiden kenttänä, erilaisten paikkojen välillä liikkuminen, virtuaalinen maailma kotona, elämisen rytmi, kiire, toimivat rutiinit, muutoksen mahdollisuus, tuen tarpeet ja kun annettu tuki ei kohtaa tuen tarpeen kanssa. Tämän jälkeen lähdin lukemaan litteroituja haastatteluja yksitellen etsien niistä sisältöjä eri luokkiin. Pelkistin asiat alkuperäisistä ilmaisuista tiiviimmiksi. Huomasin, että toisista teemoista oli enemmän puhetta kuin toisista. Seuraavassa vaiheessa luin tiivistettyä ja luokiteltua tekstiä moneen kertaan ja pohdin, mitä näkökulmia eri teemoista on löydettävissä. Tässä vaiheessa pohdin sisältöjä ja huomasin, että haastateltavien puhetta yhdestä

asiasta olisi mahdollista laittaa kahteen eri luokkaan. Tein siis tutkijana valintoja ja tulkintoja. Johanna Ruusuvuoren, Pirjo Nikanderin ja Matti Hyvärisen (2010, 29) mukaan aineiston koodaaminen (käytän käsitettä luokittelu) onkin jo analyysia, sillä sitä tehdessään tutkija tekee tulkintoja siitä, mikä aineistossa on tutkimuksen kannalta oleellista. Tutkijalla on aina jotain etukäteisoletuksia aloittaessa tutkimuksen koodausta.

Ensimmäisen jäsentelyn jälkeen luin litteroituja haastatteluita uudelleen pohtien tuliko asia ilmaistua oikein, onko kaikki oleellinen tieto löytynyt ja olisiko jotain vielä, mitä tulisi nostaa esiin. Samalla poimin haastatteluista suoria lainauksia itse kirjoittamani jäsentelyn tueksi ja tekstiä elävöittämään. Seuraavaksi ryhdyin lukemaan uudelleen aikaisempia tutkimuksia aiheesta sekä teoriaa arjesta. Pohdin, miten aikaisempi tutkimus ja teoria suhteutuvat omiin tutkimustuloksiin. Tätä tekstien välistä keskustelua ja omaa ajattelua olen kirjoittanut aikaisemmin kirjoitetun tekstin sisään.

Jo haastatteluita tehdessäni huomasin joidenkin näkökulmien nousevan esiin useamman kerran. Nämä alustavat huomiot ovat jäsentyneet ja tarkentuneet aineistoa analysoidessa. Lopuksi pysähdyin miettimään, mitkä ovat ne keskeiset tutkimustulokset, jotka nostan esiin johtopäätöksissä.

6.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioimista teen Johanna Ruusuvuoren, Pirjo Nikanderin ja Matti Hyvärisen (2010, 27) näkökulmien pohjalta. Olen pyrkinyt tekemään analyysin systemaattisesti, jotta se tukisi tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen ja analyysin tekemistä olen avannut luvussa kuusi. Lisäksi tässä luvussa tarkastelen analyysin tekemistä erityisesti tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta. Ruusuvuori ym. kehottavat erityisesti kuvaamaan tutkimuksen tekemisen aikana tehdyt valinnat ja rajaukset sekä avaamaan systemaattisesti analyysin tekemistä ohjaavat periaatteet. Tulee myös kuvata aineistoa kokonaisuutena ja ne aineiston osat, joille päähavainnot rakentuvat. Täytyy kuvata sekä aineiston vahvuudet että heikkoudet.

Tutkimuksen aineistona on viisi noin tunnin mittaista teemahaastattelua. Käytin kaikissa haastatteluissa samaa haastattelurunkoa. Kolmessa haastattelussa ehdittiin keskustella koh- tuullisen tasaisesti kaikista teemoista. Kahdessa haastattelussa joitakin teemoja ei ehditty käsitellä kunnolla. Haastateltavien saaminen oli erittäin vaikeaa, minkä vuoksi haastateltavia oli suhteellisen vähän. Suhteellisen niukka aineisto heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Joistakin aiheista oli vähän puhetta ja mahdollisesti vain kahden äidin kokemuksia. Myös tämä heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Tämä tutkimus antaa kuvia monilapsisten per- heiden arjesta, mutta tieto ei ole yleistettävissä koskemaan laajemmin lastensuojelun asiak- kaana olevien monilapsisten perheiden arkea.

Haastattelut olivat sisältörikkaita siinä mielessä, että niissä oli vain vähän puhetta, joka ei liittynyt tutkimusaiheeseen. Jonkin verran kuitenkin rajasin aineiston käyttöä. Aineistossa äidit puhuvat perheenjäsenten sairauksista ja niiden hoitamisesta. Tutkimustuloksia kirjoit- taessani olen kertonut asioista, joihin jonkun perheenjäsenen sairaus vaikuttaa. En ole kui- tenkaan lähtenyt tarkemmin kuvaamaan sairautta, jotta haastateltavien anonymiteetti ei hei- kentyisi. Yhden haastattelun kohdalla äänityslaitteesta loppui patteri. Menetin haastattelusta muutaman minuutin.

Litteroin haastattelut kokonaisuudessaan. Analyysia tehdessäni minulla on siis ollut käytössä kaikki haastateltavien esiin nostamat asiat. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa nostin ai- neistosta sisältöjä teoriasta johdettujen teemojen alle samalla sisältöä tiivistäen. Tiivistetyn tekstin pohjalta lähdin tekemään yhteenvetoa havaintojen pohjalta. Myöhemmin olen luke- nut aineistoa moneen kertaan. Näin olen pyrkinyt varmistamaan, että olen huomannut kaikki aineiston näkökulmat ja aineiston sisällöt ovat pysyneet alkuperäisinä.

Analyysia tehdessäni en ole tyypitellyt haastateltavia henkilöitä enkä lisännyt tietoja aineis- tonäytteisiin siitä, kuka haastateltava on mitään sanonut. Olen tehnyt tällaisen linjauksen haastateltavien suojelemiseksi aihepiirin henkilökohtaisuuden vuoksi. Harmillisesti tämä toiminta heikentää lukijan mahdollisuutta varmistua analyysin systemaattisuutta.

Tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi tutkimustuloksia tulee myös suhteuttaa aikai- sempiin tutkimuksiin (Ruusu vuori ym. 2010, 27). Tutkimuksia monilapsisista perheistä ei ole, jos ei huomioida pro gradu -tutkielmia. Olen pohtinut tutkimustuloksia suhteessa lapsi- perheisiin ja lastensuojeluun liittyviin tutkimuksiin. Omat tutkimustulokseni ovat linjassa

näiden tutkimusten kanssa. Jos tutkimustuloksissa on ollut poikkeavuutta muihin lapsiperheiden tai arjen tutkimuksiin, olen pohtinut poikkeavuuksien syitä.

6.7 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen alkuvaiheen suunnittelussa pohdin paljon tutkimuksen mahdollisia seurauksia. Tutkimuksen kohteena ei ole vanhoillislestadiolaisuus, mutta haastateltavien joukossa on vanhoillislestadiolaisia. Mietin, että onko eettistä tutkia aihetta, johon media mahdollisesti tarttuu ja pyrkii skandalisoimaan. Vanhoillislestadiolaiset monilapsiset perheet ovat olleet julkisuudessa usein negatiivisessa valossa. Myös lastensuojelu on herkkä aihe. Mietin, miten tehdä tutkimusta niin, ettei tutkimuksen kohteena oleva ryhmä leimaudu eettistä negatiivisemmin. Haastatteluissa oli aistittavissa elämän raskautta, mutta myös äitien valoisaa ja luottavaista asennetta elämään. Olen pyrkinyt antamaan äideille äänen ja kirjoittamaan rehellisesti arjen monenlaisista tunteista.

Näistä pohdintojen jälkeen kuitenkin päätin tarttua aiheeseen. Näin tärkeäksi antaa monilapsisten perheiden vanhemmille mahdollisuuden kertoa tavallisesta arjesta ja siitä, millaista tukea he tarvitsisivat. Tarkoitukseni on tehdä tutkimusta, joka lisää monilapsisten perheiden voimaa. Olen pyrkinyt lähestymään aihetta niin, että jo haastattelutilanteesta tulisi voimaannuttava kokemus.

Haastateltavan yksityisyyden ja anonymiteetin säilyttäminen on tärkeää. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20.) Erityisen tärkeää se on tässä tutkimuksessa, sillä perheille lastensuojeluasiakkuus on yleensä arka asia, josta ei haluta kertoa. Anonymiteetin suojelemisessa olen pyrkinyt olemaan erityisen huolellinen. Olen puhunut tästä yksityisyyden suojelemisesta myös niille tutuilleni, joiden kautta olen saanut haastateltavia.

Tutkittavalle annetut lupaukset aineiston käyttötarkoituksesta, säilyttämisestä ja tuhoamisesta tulee pitää. Nykyään on suositeltavaa tutkimuslupaa pyydettyä kysyä mahdollisuus käyttää aineistoa myös myöhemmin tutkimuksissa. (Kuula & Tiitinen 2010, 450.) Haastateltuaineiston arkaluontoisuuden vuoksi olen luvannut tutkimuslupaa hakiessani hävittää kerätyn aineiston tutkimuksen valmistuttua.

7 IKKUNOITA MONILAPSISTEN PERHEIDEN ARKEEN

Analysoidessani aineistoa arjen teorioiden kautta löysin kuusi näkökulmaa eli ikkunaa monilapsisen perheen arkeen. Näitä ikkunoita ovat ihmissuhteet kotona, arjen ympäristöt ja liikuminen niiden välillä, sosiaalinen media ja virtuaalinen todellisuus kotona, elämisen rytmi, kiire ja rutiinit arjessa. Seuraavaksi tarkastelen näitä monilapsisten perheiden arkea näiden ikkunoiden kautta.

7.1 Koti ihmissuhteiden näyttämönä

Monilapsisessa perheessä on paljon jäseniä ja heidän välistä vuorovaikutusta. Aineiston perusteella näyttäisi, että äiti on keskeisessä asemassa kodin ihmissuhteiden ja vuorovaikutuksen kentässä.

Ne tullee mulle sanoon, että haluaa sylliin ja mää sanon, he, mee isin sylliin ja miehelle, hei ota sylliin.

Mää oon yleensä se joka komentaa ja on läsnä lasten kanssa.

Mahdollisesti äidin keskeinen rooli kodin ihmissuhteiden kentässä korostuu, koska hän on päivät kotona lasten kanssa. Lisäksi näkökulmaan vaikuttaa se, että aineisto koostuu äitien haastatteluista. Aineistossa äidit puhuvat vuorovaikutuksesta lapsiin ja puolisoon. Jonkin verran on puhetta myös sisarusten keskinäisistä suhteista. Hellerin (1984, 216–220) teoriassa yksi arjen keskeinen osa-alue onkin ihmisten välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutus asettuu aina johonkin tilaan. Felski (2000, 85–88) kirjoittaa kodista tilana, joka on myös läheisten ihmissuhteiden näyttämö. Kun tässä tutkimuksessa tarkastelen perheiden arkea, keskeistä on tarkastella kodin sisäisiä vuorovaikutussuhteita. Ensin tarkastelen äitien puhetta vuorovaikutuksesta lasten kanssa, tämän jälkeen puhetta parisuhteesta ja viimeisenä sisarusten keskinäisiä suhteita.

7.1.1 Lapset äidin ilona ja väsymyksen aiheuttajana

Lapset ovat äideille arjen voimavara, onnen ja ilon aihe.

Se mikä minulle antaa voimaa kotona olemiseen on just se lasten kasvattaminen ja lasten kans oleminen.

Tämä näkökulma nousee muistakin lapsiperheiden arkeen liittyvistä tutkimuksista (ks. Törönen 2012, Rantalaiho 2006, Jokinen 1996, Linnanmäki 2014). Aineistosta löytyy monia esimerkkejä lasten tuomasta ilosta. Viikon ihanimpia hetkiä voi olla lauantaiaamu, kun voi kiireettömästi makoilla sängyssä nuorimmainen kainalossa kiireisen työ- ja päivähoitoviikon päätteeksi. Äiti rentoutuu silittämällä vauvan päätä ja haistelemalla vauvan tuoksua. Äidit kokevat saavansa paljon lapsilta, kun he lähtevät mukaan lapsen hullutteluleikkiin tai ihmettelemään ympäristöä lapsen silmin.

Jos liikkuisit yksin tuolla jossakin ja näät kaivurin niin okei siinä on kaivuri. Mutta jos liikut lapsen kanssa, niin on se moninkertainen ilo: hei kato kaivuri!

Yks sunnuntaipäivä viisivuotias kerjäsi, että äiti sun pittää tulla hyppiin mun kans trampoliinillä. Ensin vähän laiskotti, mutta sitten, kun meni sinne, kyllä me riehuttiin siellä niin, että se nauroi ihan kippurassa. Ihan onnellinen oli ja itelläkin oli semmonen, että olipa mukava.

Nämä esimerkit kuvaavat mukavia hetkiä ja sitä kuinka äiti saa osansa lapsen ilosta. Toisaalta äidit puhuvat myös siitä, että yleisesti kiireetön lasten kanssa oleminen koetaan mukavaksi. Seuraavassa lainauksessa äiti muotoilee vastausta kysymykseen, mitä ovat arjen parhaat hetket.

Kyllä mä lastenhoidosta nautin, että se antaa mulle. Sitä on kyllä pitkin päivää. Lasten kanssa oleminen se, mutta en osaa sanoa, mikä on paras hetki.

Jokisen (1996, 167–171) tutkimuksessa löytyy samalla tavoin äitiyden onnen kuvausten ja kaantumisen onnellisiin hetkiin ja toisaalta tavalliseen onnelliseen arkeen lapsen tai lasten kanssa.

Äitiys on hyvin kokonaisvaltaista ja siihen liittyy myös vaikeita kokemuksia ja tunteita. Äitiyden tutkimuksessa Jokinen (1996, 24–26) on etsinyt vastausta kysymykseen, miltä äidistä tuntuu olla äiti. Jokisen aineistossa selvästi useimmin mainittu äitiyden tunne on väsymys.

Muita usein äitiyteen liittyviä tunteita ovat onni, yksinäisyys, itkettä, huono omatunto, pelko, uupumus, ilo, ahdistus, huoli, kiire, nautinto ja tuska. Näitä tunteita ja niitä aiheuttavia tilanteita on löydettävissä tämänkin tutkimuksen aineistosta. Äiti on kiukkujen vastaanottaja ja inhottava äiti, joka asettaa rajoja lapsille. Äidit kokevat väsyttävänä iltarutiinit, jotka vaativat aikuisen jatkuvaa läsnäoloa, jotta iltatoimet etenevät. Väsyttävää on taistella lasten kanssa siitä, että lapset tekevät sovitut kotiaskareet. Äidin tehtävä on myös rauhoittaa kiukkukohtauksen saanut lapsi.

Myös tässä tutkimuksessa nousee usein esiin äidin väsymys eri tilanteissa. Väsymystä aiheuttavat yövalvomiset, lasten sairastelut, kiireinen arki, lasten aiheuttama meteli, riittämätön oma tila itselle ja omille ajatuksille sekä äidin mielenterveysongelmat tai fyysiset sairaudet.

Me oltiin sairaana esimerkiksi kaksi ja puoli kuukautta keväällä, aina joku oksensi pari viikkoa sairaana ja yksi viikko terveenä ja taas pari viikkoa sairaana. Esimerkiksi se oli aika uuvuttavaa.

Kun on näin iso perhe ja niin paljon mekkalaa ja koko ajan joku tulossa syltiin. Niin ei oo sitä lauantai-iltaa tai jotakin iltaa että voit istua sohvalla, kutoa ja rentoutua.

Äidin väsymys heijastuu vuorovaikutukseen lasten kanssa. Väsyneenä äiti ei näe lasten tuomaa iloa. Väsymys vaikuttaa ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Ristiriitatilanteessa äiti pyrkii siihen, ettei menettäisi malttiaan, vaan pysyisi aikuisen tasolla. Väsyneenä äiti kuitenkin helpommin menettää malttinsa. Muidenkin tutkimusten mukaan väsymys näyttää kuuluvan useimpien pikkulapsiperheiden vanhempien elämään riippumatta lapsimäärästä. Myös väsymyksen aiheuttama ärtymys ja sen heijastuminen perheen ilmapiiriin on nähtävissä muissakin tutkimuksissa. (ks. Rantalaiho 2006 ja Jokinen 1996.)

Perheet ovat tehneet erilaisia ratkaisuja äidin väsymyksen helpottamiseksi. Vaikeina aikoina perheessä saattaa käydä kodinhoitaja tai lastenhoitaja Kelan yksityisenhoidontuella, vaikka äiti olisi päivät kotona. Monet äidit nukkuvat päivällä hoitajan hoitaessa lapsia. Äideillä on myös voimaa antavia harrastuksia. Juoksu- ja pyöräilylenkit ovat tärkeitä voiman lähteitä. Puolison kanssa on voitu sopia, että yksi ilta viikosta on äidin omaa aikaa, jolloin hän voi keskittyä omiin harrastuksiin. Kun kotona on paljon pieniä lapsia ja ääntä, joudutaan etsimään erilaisia ratkaisuja äidin rentoutumiseksi. Oma tilaa ja rauhaa kaivatessaan äiti saattaa

ajaa autolla metsän reunaan ja nauttia hiljaisuudesta autossa. Toisaalta äiti on voinut tietoisesti etsiä harrastuksia, joissa lasten läsnäolo ei haittaa. Omaa soitinta voi soittaa kotona kaiken hyörinän keskellä. Äiti voi myös rentoutua antamalla yhdelle lapselle kerrallaan sauhierontaa. Lähes kaikki äidit kertovat nauttivansa illoista, kun lapset on saatu nukkumaan ja kukaan ei enää vaadi huomiota. Positiivinenkin vuorovaikutus voi aiheuttaa väsymystä.

Ja olenhan joka ilta poikki siitä, mitä olen antanut itestäni jatkuvaa hellyyttä.

Äiti on väsynyt päivän jälkeen, vaikka vuorovaikutus olisi ollut positiivista ja antoisaa äidillekin. Jatkuva läsnäolo lapsille väsyttää.

7.1.2 Parisuhde voimavarana

Äitien puheissa suhde puolisoon on voimaa antava. Samalla mahdolliset vaikeat asiat suhteessa kuluttavat äidin voimia. Väsymys vaikuttaa parisuhteeseen. Lisäksi parisuhdetta kuluttaa liian vähäiseksi jäävä kahdenkeskinen aika. Mahdollinen oma tai puolison sairaus raskittaa parisuhdetta. Toisaalta äiti voi olla ainoa aikuinen perheessä.

Parhaimmillaan parisuhde on voimavara äidin arjessa. Samaan tulokseen on tullut Rantalaihon (2006, 60) tutkiessaan lapsiperheiden arkea. Äidit kertovat, että puoliso voi olla tärkeä keskustelukumppani ja ymmärtäjä. Joissakin perheissä mies hoitaa merkittävän osan arjen askareista. Kotona olevat äidit odottavat puolison saapumista töistä kotiin. Kun äidiltä kysytään päivän parhaista hetkistä, vastaukseen sisältyy se hetki, kun mies tulee töistä kotiin.

No sitten, kun mies tulee kotiin niin se tietenkin.

Tärkeitä ovat kahdenkeskiset hiljaiset illat, kun lapset on saatu nukkumaan. Äidit kokevat, että parisuhteen hoitamiseen tarvitaan muutakin kahdenkeskistä aikaa kuin vain yhteiset illat, sillä iltaisin väsymys rajoittaa vuorovaikutuksen laatua.

Päivät on niin täysiä, että illalla sitten monesti on jo niin väsynyt, että ei jaksa enää puhua.

Puolison kanssa yhteisiä päiviä ja viikonloppuja on saatu järjestettyä lastensuojelun kautta saatujen tukiperheiden avulla. Joillakin perheillä on myös ystäviä tai sukulaisia, jotka ovat voineet joskus hoitaa lapsia. Äidit saavat voimaa kahdenkeskisestä ajasta puolison kanssa.

7.1.3 Sisarukset leikkivät, pitävät huolta toisistaan ja riitelevät

Äidit puhuivat jonkin verran lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Muissa arjen tutkimuksissa (Jokinen 1996, Jokinen 2006, Rantalaiho 2006 & Törrönen 2012) on hyvin niukasti jos lainkaan huomioita sisarusten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Monilapsisessa perheissä sisarusten välistä vuorovaikutusta on paljon ja mahdollisesti sen vuoksi se nousee esiin tutkimusaineistossa. Aineistossa näkyy, että sisarukset leikkivät paljon keskenään. Pienet veljekset näyttävät olevan erityisen läheisiä toisilleen ja äiti nauttii lasten touhujen seurailemisesta.

Esimerkiksi semmonen on aivan huippu seurata niitä (veljeksiä), mitä ne pelleilee ja mitä kaikkea ne tolskaa.

Sitten ollaan kotona ja lapset leikkii.

Sisarukset kantavat huolta toisistaan ja kokevat ahdistavana sisaruksen sairastumisen ja pahoinvoinnin.

Se vanhinkin oli jossakin vaiheessa aika allapäin, se otti niin raskaasti veljen sairauden.

Sisarukset kertovat äidille, jos joku perheen lapsista on tehnyt jotain luvaton tai koulussa on sattunut jotain ikävää.

Mutta sitten kun on monta ja ne kattoo toistensa perään niin se on oikeastaan aika hyvä sillain, että aina joku juoruaa jostakin. Tai sitten joku pöljäilee koulussa niin aika äkkiä tulee se viesti, että.

Toisaalta sisarusten välillä on kilpailua huomiosta. Esimerkiksi, kun koulusta palaa useampi lapsi yhtä aikaa, lapset kertovat kuulumisia toistensa puheen päälle. Isosta lapsiporukasta

lähtee paljon ääntä. Näistä syistä on tehty erilaisia käytännön ratkaisuja. Esimerkiksi perheessä voidaan syödä iltapalaa kahdessa erässä niin, että perheen pienimmät aloittavat ja isommat syövät vähän myöhemmin. Pienimmät menevät myös aikaisemmin nukkumaan.

Äidit korostavat elämän tavallisuutta, vaikka lapsia on monta. Äidit kertovat perheen kotona käyneiden ihmisten kommentteista, kun lapsia on niin paljon.

Ne siinä portailla seisoj ja sanoj, että on niin levoton, niin levottoman oloista kun koko ajan joku tulee ja mennee.

Joku oli ihmetellyt, että voiko äiti olla tietoinen siitä, missä kaikki lapset ovat, kun lapset olivat kulkeneet sisään ja ulos kavereidensa kanssa. Äiti vakuutti tietävänsä, missä lapset ovat. Äiti arvelee, että arjen hyörinä monilapsisessa perheessä saattaa oudoksuttaa ihmistä, joka ei ole sellaiseen tottunut. Kodin sisällä on paljon vuorovaikutusta ja harvoin kukaan joutuu olemaan yksin.

Usein isoissa perheissä vanhemmat sisarukset hoitavat nuorempia. Keräämässäni aineistossa ei ilmene tällaista. Yksi äiti kertoo tietoisesti ratkaisevansa tilanteet niin, etteivät lapset joudu ottamaan vastuuta toisistaan. Päätöksen taustalla vaikuttavat vaikeat muistot omasta lapsuudesta ja siitä, kuinka hän on joutunut ottamaan liian paljon vastuuta liian pienenä. Toinen äiti kertoo positiivisena kokemuksena ja arvokkaana oppina sen, että on hoitanut nuorempia sisarusia ja osallistunut arjen askareisiin lapsuudessaan. Hän ei ole joutunut selviämään yksin, vaan itkevän lapsen on aina voinut viedä äidille eikä hänen ole tarvinnut ottaa vastuuta isoista kokonaisuuksista.

7.2 Arjen ympäristöt ja niiden välillä liikkuminen

Äideille keskeisiä arjen ympäristöjä ovat koti, työpaikka, ruokakauppa, neuvola, lasten päivähoitopaikka sekä itsen tai lasten tarvitsemat hoidolliset paikat, kuten lasten psykiatrinen poliklinikka tai terapeutin vastaanottotila. Kotona lapsiaan hoitavat äidit viettävät paljon aikaa kotona.

Huomaan itse että tulee se tietty olo sitten, kun on ollut tarpeeksi paljon tässä neljän seinän sisällä ja miehellä on ollut vaikka ylitöitä.

Jonkin verran aikaa kuluu autolla paikasta toiseen liikkumiseen. Jos perheellä on kaksi autoa, äiti saattaa käydä päivällä pienimpien lasten kanssa neuvolassa tai kaupassa. Jos perheellä on vain yksi auto, liikkumista pitää sovitella. Äiti kertoo siitä, kuinka hän kuljetti esikouluista kävelemällä pienempien lasten kanssa. Eskariin kulkeminen rytmittää äidin ja pienempien sisarusten arkea.

Syksyn vein kävelemällä, mutta sitten me ostettiin toinen auto ja vein autolla.

Joskus pysähyttiin leikkipuistoon aamupäiväksi. Ja sitten laittaa ruoka siinä 11-12 aikaan ja haetaan eskarilainen kaheltatoista.

Jossakin perheessä äiti yleensä kulkee autolla töihin, mutta hän menee linja-autolla, jos mies tarvitsee autoa. Toisaalta joissakin perheissä isä tarvitsee auton töihin kulkemiseen ja äiti liikkuu päivällä lasten kanssa jalkaisin. Jalkaisin liikkumiseen liittyy kiireettömyyttä, ja toisinaan saatetaan matkalla poiketa leikkipuistoon hetkeksi leikkimään.

Työssä käyville äideille työ tuo vaihtelua arkeen. Työmatkan äidit kulkevat linja-autolla tai omalla autolla. Omalla autolla liikkussa matkaan kuuluu pienimpien lasten vieminen päivähoitoon ja palatessa hoidosta hakeminen. Työmatkan aikana äiti pitää puhelimen kautta yhteyttä kouluikäisiin lapsiin. Aikaisin aamulla töihin lähtevä äiti herättää lapset kouluun soittelemalla lapsille. Joskus äiti on työmatkalla pyörähtänyt jo kotoa pois muuttaneen lapsen ovelta herättääkseen lapsen kouluun, kun poissaoloja on alkanut tulla.

7.3 Sosiaalisen median ja virtuaalisen todellisuuden läsnäolo arjessa

Tutkimuksen aineistossa sosiaalinen media ja virtuaalinen todellisuus ovat kaikkien perheiden arjessa. Tämän tutkimuksen aineistossa sosiaalinen media sisältää Facebookin, WhatsApp'n, Wilman ja puhelimella soittamiset ja viestit. Virtuaalista todellisuutta ovat lähinnä tietokonepelit ja Ylen Arena. Äidit seuraavat Wilman kautta lasten kouluasioita. Lisäksi äidit käyttävät paljon puhelinta ja jonkin verran Facebookia ja WhatsApp'ia. Lapset pelaavat tietokoneella ja kännykällä. Miehillä menee aikaa sosiaaliseen mediaan ja virtuaaliseen to-

dellisuuteen WhatsApp'in, Facebookin ja Ylen Areenan kautta. Aineiston mukaan sosiaalisen median ja virtuaalisen todellisuuden läsnäoloon liittyy sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia perheen arkeen. Sosiaalinen media ja virtuaalinen todellisuus perheiden arjessa ovat suhteellisen tuore ilmiö. Arjen tiloista kirjoittaessaan Heller (1986, 236-239) kiinnitti huomiota siihen, kuinka ihmisillä on median kautta tulevaa tietoa tiloista oman kokemusmaailman ulkopuolellakin. Heller kirjoitti tätä tekstiä 1980-luvulla. Sen jälkeen media on kiihtyvää vauhtia laajentunut ja lisääntynyt ja erilaiset sosiaaliset mediat ja virtuaaliset tilat ovat osa arkea.

7.3.1 Äidit rajoittavat olemistaan sosiaalisessa mediassa ja virtuaalisessa todellisuudessa

Äidit ovat pohtineet paljon sosiaalisen median ja virtuaalisen maailman merkitystä, hyötyjä ja haittoja. Äiti kertoo huomanneensa, että väsyneenä ja alakuloisena on helpompi olla läsnä sosiaalisessa mediassa Facebookin ja WhatsApp'n kautta kuin omassa arjessa lasten keskellä.

Silloin, kun on väsynyt ja silloin jos on joku semmonen raskas tilanne, sitä helpommin etsii sieltä (Facebookista ja WhatsApp'sta) sitä seuraa tai tukea tai jotain muuta.

Äidit kertovat rajoittavansa tietoisesti omaa tietokoneen ja puhelimen käyttöä, jotta he olisivat läsnä lapsilleen. Liiallisen sosiaaliseen mediaan uppoamisen seurauksena myös kotias-kareet jäävät helposti tekemättä.

Mää ite jus jätin Facebookin ja WhatsApp'n pois, kun musta tuntuu se hallitsee liikaa elämää, kun koko ajan tulee puhelimeen viestejä. Koin, että se häiritsee omaan elämään keskittymistä.

Mää uppoan sitten niin tyystin, että kaikki jää aivan, en pysty niin irrottaa itteäni.

Äidit myös sanovat, ettei heillä ole aikaa sosiaaliselle medialle eikä virtuaaliselle todellisuudelle. Mahdollisesti äitien päivät ovat niin täynnä vuorovaikutusta, etteivät he illalla jaksa enää olla läsnä kenellekään sosiaalisessa mediassa.

Tämän tutkimuksen aineistossa äitien suhde virtuaaliseen maailmaan poikkeaa Jokisen (2005) aikuisten arjen tutkimuksen tuloksista. Jokisen tutkimuksessa tietokoneen kautta naisille avautuu oma huone, jossa muut perheenjäsenet eivät ole. Tämän tutkimuksen mukaan monilapsisten perheiden äidit käyttävät hyvin niukasti tietokonetta. Äidit välttävät tietoisesti liiallista älypuhelimien ja tietokoneen käyttöä, jotta olisivat läsnä lapsilleen. Toisena perusteluna niukalle virtuaalisen maailman käytölle on ajan puute. Jokisen (2005) tutkimuksen mukaan lapsiperheissä televisiolla on tärkeä rooli arjen rytmissä. Tämän tutkimuksen äidit eivät puhu television merkityksestä arjessaan ja todennäköisesti useimmilla perheillä ei ole televisiota, koska vanhoillislestadiolaisuudessa perheissä ei perinteisesti ole ollut televisiota. Nykyään tietokoneen kautta pääsee katsomaan monia televisio-ohjelmia ja äidit puhuvatkin siitä, että heidän puolisonsa saattavat seurata urheilua Ylen Areenan kautta. Areenan kautta ohjelmia katsoessa ei tarvitse aikatauluttaa omaa elämää ohjelmien mukaan, vaan ohjelmia voi seurata silloin, kun itsellä on siihen aikaa.

Äidit tiedostavat kehittyneen tekniikan hyödyn yhteydenpidossa lapsiin. Puhelimen ja Wilman kautta lasten päivän aikana kohtaamat asiat koulussa ja kotona tulevat äidin tietoisuuteen työpäivän aikana. Äidille voi olla myös tärkeä voimavara puhelimen mahdollistama yhteydenpito omaan siskoon tai ystävään, jolle voi purkaa arjen raskautta.

7.3.2 Vanhemman tehtävänä rajoittaa lapsen olemista sosiaalisessa mediassa ja virtuaalisessa todellisuudessa

Aineiston mukaan äidit ovat tietoisia sosiaalisen median ja virtuaalisen todellisuuden haittoista lapselle ja he pitävät tärkeänä rajoittaa lapsia niiden käytössä. Rajoittaminen kuuluu arkeen ja se vaatii aikuisen perehtymistä ja johdonmukaista sinnikkyyttä. Rajoittaminen voi olla pelivuorojen pituuden määrittelyä, mihin liittyy taistelua ja erilaisia ratkaisukeinoja. Yhden lapsen kohdalla vanhemmat hankkivat lapsen kännykkään sovelluksen, joka rajoittaa päivittäistä peliaikaa.

Esikoisen kanssa ollut ihan todellista ongelmaa. Että sen kanssa on ihan taisteltu pari vuotta taisteltu asiasta ja taistelu jatkuu. Mutta nyt on tullut semmonen työvoitto.... Se on ollut helpotus, että me löyettiin semmonen ohjelma puhelimeen Screen Time joku, joka sulkee niin, ettei sillä voi pelata tai käyttää selainta kuin puolitoista tuntia päivässä, mää en tiää onko se ku, mutta kuitenkin. Se on saatu vähennettyä ihan kohtuuteen.

Rajoittamista tehdään myös sosiaalisen median ja virtuaalisen maailman sisältöjen suhteen. Äiti on lapsen Facebook-kaveri ja äidin kanssa neuvotellaan siitä, keiden kaveripyynnöt hyväksytään Facebookissa. Äidin työpäivän aikana lasten netin käytön valvomista helpottavat sisarukset, jotka kertovat, jos joku on ajautunut kielletyille sivuille. Äiti voi myös velvoittaa lapset esittelemään sivuhistoriansa. Tarvittaessa lapsen kännykkään hankitaan nettiturva, joka estää lapsille sopimattomille sivuille pääsemisen.

7.3.3 Sosiaalinen media ja virtuaalinen todellisuus parisuhteessa riitaa aiheuttamassa

Monet äidit kertovat, että sosiaalisen median ja virtuaalisen maailman käyttö aiheuttaa riitoja vanhempien välille. Äidistä voi tuntua, että puolisoilla menee liian paljon aikaa sosiaaliseen mediaan ja virtuaaliseen maailmaan. Äidit kaipaavat puolison läsnäoloa ja heitä harmittaa, jos mies on tietokoneen tai kännykän kautta toisessa todellisuudessa.

Ei ole kontaktia. Ehkä itekin saattaa olla niin väsynyt, ettei edes jaksaisi puhua, mutta se, että edes yhdestä sanomisesta toinen kuulis.

Äiti kertoo, että kun asiasta keskustellaan, mies puolustaa omaa oikeuttaan olla hetken rauhassa ja rentoutua seuraamalla urheilua. Perheissä sosiaalinen media ja virtuaalisen maailman aiheuttamia ristiriitoja puolisoitten välille ei ole pystytty ratkaisemaan useista yrityksistä huolimatta tai tilanteen muuttuminen tapahtuu hitaasti. Äitiä voi myös häiritä miehen urheilun seuraamiseen liittyä meteli, kun muuten olisi hiljaista illalla lasten mentyä nukkumaan.

Että omat keinot alkaa loppua, vaikka on kuinka keskustellut asiallisesti tai riijelly asiasta niin ei se muutu. Jos toinen ei vain nää sitä, mikä merkitys että ei ole sama asia, jos joku koko ajan mölyää siinä taustalla. Jo pelkästään sekin, että vaikka ei ite kaipais miestä siihen hetkeen, mutta että olis hetki hiljaista niin, ettei olis koko ajan se taustahäly siinä.

Vanhempien väliset riidat sosiaalisen median ja virtuaalisen maailman käytöstä ovat mielenkiintoisia, sillä tälle havainnolle ei löydy tukea yleisesti perheiden arkeen liittyvistä tutkimuksista. Jokisen (2005) ja Törrösen (2012, 51-52) tutkimuksen mukaan vanhemmat riitelevät yleisimmin kotitöiden jakamisesta. Tämän tutkimuksen aineistossa äidit eivät puhuneet riidoista kotitöihin liittyen. Mahdollisesti monilapsisessa perheessä kotitöitä on niin pal-

jon, että molempien vanhempien on välttämätöntä kantaa aktiivisesti vastuuta kotitöiden tekemisestä. Ja toisaalta yhteistä aikaa on niin vähän, että helposti syntyy riitaa, jos toinen käyttää vähäisen yhteisen ajan sosiaaliseen mediaan tai virtuaaliseen maailmaan.

7.4 Elämisen rytmi

Aineiston kerääminen ajoittui kesäloman alkuun. Kaikki äidit erottivat toisistaan kesäloman ja normaalin arjen, kun lapset ovat koulussa. Kesällä elämä ei ole niin säännöllistä ja elämisen rytmistä kysyttäessä äidit päätyivät kuvaamaan normaalin arjen päivää. Monilapsisessa perheessä elämisen rytmi on tärkeää.

Meillä on tosi tarkka rytmi, mikä pitää koko ajan hommaa kasassa.

Aineistossa usein äidin aamu on erillinen isän aamusta. Isät heräävät omien töiden alkamisen mukaan ja lähtevät töihin ennen muun perheen heräämistä tai jostain muusta syystä isä ei ole läsnä äidin ja lasten aamussa. Yksi äiti kertoo heräävänsä arkena puoli kuudelta ja viimeisenäkin heräävä äiti herää seitsemältä. Äidin aamun touhuihin saattaa kuulua henkilökohtaisten aamutoimien lisäksi koululaisten herättämistä, aamupalan tarjoamista, pyykkihommia ja lasten laittamista ja viemistä päivähoitoon tai esikouluun. Jos työssäkäyvät äidit lähtevät töihin ennen kuin lapset lähtevät kouluun, he laittavat lapsille valmiiksi aamupalan sekä vaate- ja varusteläjän.

Laitan aamupalat valmiiksi, jotka jää kottiin lähtemään kouluun. Ja kaikille vaatteet ja reput ja kengät ja tämmöset, jotka ei osaa ite huolehtia niin kaikki löytyy yhestä kasasta per lapsi. Ihan pienimmille teen leivistä lähtien niin se lähteminen sujuu siellä paremmin.

Äidin aamu on täynnä toimintaa, vaikka hän ei itse lähtisikään kotoa minnekään. Seuraavassa lainauksessa on äidin puhetta aamusta, johon ei kuulu rauhassa aamun lehteen syvennymistä.

Jossain välissä juokkasen teetä ja muutaman leipäpalasen ja sitten taas lähen potkiin ylös niitä, kun ne on nukahtanu uuestaan. Että muutaman kerran saa niin ku yläkerrassa käyä ja alakerrassa, linkut lähtee niin se on pakko keretä aikanaan. Pienet syö aika lailla yhtä aikaa ne jotka on herreillä.

Kotona olevien äitien päivää rytmittää ruokailu, pienimpien päiväunet, ulkoilu, eskarilaisen hakeminen, koululaisten kotiutuminen, välipala ja läksyjen valvominen. Työssäkäyville äideille työ ja erityisesti lounastunti on omaa aikaa. Yksi äiti kertoo käyvänsä toisinaan lounastunnilla lenkillä, koska useinkaan ei raski lyhyen illan aikana olla poissa lasten luota.

Illat ovat kiireisiä. Työpäivän jälkeen äidin päivä on tarkasti rytmitetty. Lapset pitää hakea päivähoidosta, tehdä ruoka perheelle, huolehtia lasten läksyistä ja tehdä kotiaskareet. Perheen ilta voi olla kiireinen myös silloin, kun äiti on ollut päivän kotona monen pienen lapsen kanssa. Illan aikana pitää tehdä päivällä tekemättä jääneet kodin askareet ja käydä kaupassa sekä hoitaa muut asiat. Iltatoimet aloitetaan iltapalalla puoli kahdeksan ja kahdeksan välillä. Iltatoimiin voi kuulua iltapesut, -rukoukset, -laulut, -sadut, silittelyä ja kännyköiden kerääminen. Iltarutiinit koetaan usein raskaiksi ja useimmat äidit kertovat nauttivansa hetkestä, kun illalla talo hiljenee lasten mentyä nukkumaan.

Hellerin (1984, 239–247) mukaan aika ja siinä nimenomaan nykyhetki on yksi arjen ulottuvuus. Felski (2000, 81–85) sisällyttää aikaan tapahtumien toistumisen kautta syntyvän arjen rytmin. Rytmii voi olla päivittäin toistuvia asioita tai laajempaa ajan kiertoa viikon ja viikonloppujen tai lomajaksojen vaihteluna. Aineistossa perheiden arkirytmii ovat keskenään samankaltaisia. Elämisen rytmii laajemmin tarkasteltuna näkyy, paitsi kesäloman erottamisena arjesta, myös äitien puheesta arkiviikon ja viikonloppun erottamisena toisistaan. Viikon arkipäivät ovat kiireisiä. Viikonloppuna on mahdollista hengähtää, ottaa omaa aikaa, olla oman perheen kanssa. Tässä äidin puheessa viikonloppu alkaa perjantai-illasta, joka on erilainen kuin arkiviikon muut illat.

Perjantai-ilta on semmonen, kun mennee kottiin. Se ajatus on aivan ihana, on karkkipäivä ja lapset rauhottuu ja tekee omiansa ja mää saan vähän aikaa olla. Se on semmonen viikon paras hetki.

Felski (2000, 81–85) pohtii ajankulun tarkastelua lineaarisena ja kehämäisenä. Perinteisen ajattelun mukaan elämää eteenpäin vievä lineaarinen aikakäsitys on maskuliininen. Vastakohtana kehämäinen ajattelu on nähty feminiinisenä, sillä siinä toistuvat naisten hoitamat arjen askareet ja toisaalta naisen elämään liittyvä biologinen kierto (kuukautiset ja raskaudet). Äitien puheissa on tällaista kehämäisyyttä. Äidit puhuvat raskauden ja imetyksen vai-
kutuksista arjessaan.

Mää oon raskausaikana aina vähän erilainen kuin normaalitilassa.

Sitten siinä on myös tuo hormonihomma. Että mä tiiän oottaa vuorokausi synnytyksestä, mulla tulee semmonen kauhea ahistus.

Monilapsisessa perheessä äidit ovat kokeneet monta raskautta ja osaavat siten ennakoida ja erottaa raskauden ja toisaalta myös imettämiseen liittyvät muutokset arjen rytmissä. Äidit saattavat myös vertailla eri raskauksia ja vauva-aikoja toisiinsa. Toistuvat raskaudet ovat merkittävä asia naisten elämässä. Näistä asioista keskustelu on mahdollisesti naisille tärkeää. Naiset puhuivat raskauksista ja niiden vaikutuksista hyvin luontevasti. Iso perhe on heille luonnollinen ja positiivinen asia. Mahdollisesti toisenlaisessa kontekstissa asiasta puhuminen ei olisi niin helppoa, koska nykyaikana isot perheet ovat harvinaisia ja saattavat olla hämmästyksen kohteena. Lisäksi asiaan saattaa vaikuttaa monilapsisuuteen liittyvät tutkimukset, joissa tutkimuksen kohteena on ollut jokin negatiivinen ilmiö kuten Hurtigin (2013) tutkimus lasten hyväksikäytöstä uskonnollisessa yhteisössä.

7.5 Mistä arjen kiire syntyy

Aineistossa äidit puhuvat kiireestä aamuisin. Pienten lasten kanssa aikataulussa pysyminen aamulla koetaan vaikeaksi. Kiirettä tulee, kun pitää saada koululaiset kouluun ja päivähoidossa olevat hoitoon ajoissa. Monesti työssä on kiirettä. Ja illallakin on kiirettä, kun on niin monenlaista tekemistä. Kiire syntyy, kun on pakko saada tehtyä jotain johonkin aikaan mennessä. Yhdessä perheessä sairastettiin, mikä oli raskasta. Sairastelun hyvänä puolena äiti koki sen, että aamuista poistui kiire, kun lapset eivät voineet mennä kouluun ja päivähoidon.

Niin oli ihana, kun sai olla rauhassa aamun kotona.

Heller (1984, 242–245) vertailee arjen ulottuvuuksista tilallisuutta ja ajallisuutta. Ihmisille aika on keskeisempää kuin tila, minkä näkee esimerkiksi siitä, että ihmiset kantavat mukanaan kelloja, mutta eivät metrin mittaa. Hellerin mukaan ajan merkittävyys lisääntyy, mikä ilmenee ”ajan puutteena”. Elämisen rytmi kiihtyy, mikä näkyy ihmisten arjessa kiireenä. Ihmisen ekososiaalinen asema vaikuttaa siihen, miten kiire näkyy arjessa. Erityisesti teollisella ajalla työläiskansan arjen rytmi oli joustamaton. Myös Jokinen (2005, 62–66) pohtii

elämän pakkotahteja ja oman rytmin löytämistä. Jos ihmisellä on mahdollisuus tehdä hommia oman rytmin mukaan, tekemisestä on helpompi nauttia. Ihminen voi rentoutua tekemällä kotitöitä, jos tähän liittyy mahdollisuus rytmittää tekemisensä itse. Mielenkiintoisella tavalla tämä elämisen rytmin löytäminen ja kiireen tai kiireettömyyden kokemus näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa. Pienten lasten kanssa päivällä kotona olevat äidit eivät puhuneet kiireestä päivisin. Päivällä äidillä on mahdollista toteuttaa yhteistä rytmiä oman itsen ja lasten kanssa. Tämä mahdollisuus lisää onnen kokemuksia. Äiti kertoo, että yksi päivän parhaista hetkistä on leikkipuistoon pysähtyminen paluumatkalla, kun on ensin viety yksi lapsista esikouluun. Lapsi on saatu aikanaan esikouluun ja kiire on poistunut.

Päivällä lasten kanssa kiireettömästi touhuileva äiti kokee kuitenkin kiirettä illalla, kun pitää tehdä ikävät arjen askareet. Kiire voi näkyä illalla taisteluna, jotta kaikki arjen askareet saadaan tehdyksi. Illalla mies on kaverina tekemässä arjen askareita. Todennäköisesti äidin arki on työntäyteistä päivälläkin, kun hänellä on monta pientä lasta huollettavana. Äiti ei kuitenkaan koe kiirettä päivällä. Mahdollisesti tähän vaikuttaa se, että kiireen tunne liittyy elämän pakkotahtisuuteen. Jos voi tehdä oman rytmin mukaan, on helpompi nauttia arjen tehtävistä eikä ole kiireen tunnetta.

Työssä käyvän äidin kiire on helppo ymmärtää. Seuraavassa lainauksessa työssäkäyvä äiti kertoo illan ohjelmasta.

Ruoan laittoa on se, kun mää meen kottiin. Ruoka voi olla seittemältä valamiina. Sinne pitää jotain varata jotain sinne jääkaappiin, jotta ne saa syötyä jotain, kun ne tulee kottiin välipallaa. Se on lyhyt ilta, kun viijen maissa oot kotona ja alat laittaa ruokaa ja lapsipurukassa riittää sitä tekemistä, kun läksyt ei oo ihan niin itestäänselevyys, että hoijetaan ne läksyt. Aika semmosta arki-asioitten järjestämistä ja seuraavan päivän miettimistä ja organisoimistahan on ne illat ja nukkumaanlaittamista. Sitten jatkuu vielä oma työpäivä siellä kotihommissa.

Jatkuva kiire aiheuttaa väsymystä. Äitejä myös harmittaa, ettei arjen kiireellisyyden vuoksi ehdi olla tarpeeksi lapsen kanssa. Työssä käyvien äitien kiire on todettu myös Jokisen (1996 & 2006) tutkimuksissa. Jokisen (2006, 46) mukaan naiset tekevät enemmän kotitöitä kuin miehet, vaikka he olisivat itsekkin työelämässä. Pienten lasten äidit usein joustavat työssä esimerkiksi tekemällä lyhennettyä työaika.

Kaikki äidit kuitenkin löytävät kiireettömiä hetkiä viikostaan. Eräs äiti kertoo, että perjantaina työpäivän jälkeen äidillä on aikaa olla itsekseen, kun lapsilla on karkkipäivä ja he touhuilevat omiaan. Kiire poistuu hetkeksi elämästä. Äidin kiireetön hetki saattaa olla myös viikonloppuaamuna, kun lapsilla on lupa pelata tietokoneella. Kiireetön hetki syntyy siitä, ettei tarvitse tehdä mitään aikataulutetusti ja äiti antaa itselleen luvan olla vain ilman mitään suorittamisen painetta.

7.6 Toimivat rutiinit

Arkea hahmottelevat tutkijat ja filosofit liittävät arkeen tekemisen toistamisen, rutiinit. Lefebvren (1990, 18–21) mukaan arki muodostuu toistoista. Heller (1984, 216–236) puhuu arjen pelistä, jossa aikuisilla on toimintaa ohjaavat roolit. Jokinen (2006) ja Felski (2000) puhuvat totutuista tavoista. Jokisen mukaan erityisesti kotitöitä tehdään usein totuttujen tapojen mukaisesti. Perheissä kotitöiden jako on luontevaa eikä sitä kyseenalaisteta. Aineiston perheissä kotitöiden jakaminen vanhempien kesken oli hyvin erilaista. Joissakin perheissä isä kantaa merkittävällä tavalla vastuuta kotitöiden tekemisestä, vaikkakin isän työssäkäynti ja äidin kotiäitinä oleminen vaikuttavat työnjakoon. Ja toisissa perheissä kodin askareet, ruoan laittaminen ja järjestyksen ylläpitäminen ovat selkeästi äidin vastuulla. Haastattelussa äiti kertoi, miehen suhtautuvan kotitöihin äidin hommina, joissa hän pyydettyäessä auttaa. Toinen äiti ei itsekään kyseenalaistanut työnjakoa, vaan puhui kotitöistä äidin töinä. Joissakin tilanteissa isien osallistumattomuuden esteenä voi olla sairaus tai eri taloudessa asuminen.

Jokisen arjen tutkimuksen mukaan suomalaiset naiset tekevät enemmän kotitöitä kuin miehet riippumatta siitä, ovatko he työelämässä vai kotona. Kotitöiden jakamisen taustalla vaikuttavat vanhat tottumukset ja perinteinen työnjako naisten ja miesten töihin. Nykyään naiset usein tiedostavat tasa-arvonäkökulman kotitöiden jakamisessa, mutta tilanne ei kuitenkaan muutu (Jokinen 2005, 46–55). Tässä tutkimuksessa haastateltavilta ei erityisesti kysytty puolisoitten keskinäisestä työnjaosta. Näyttää kuitenkin, että tutkimustulos on samansuuntainen Jokisen tutkimuksen kanssa, sillä useimmiten äidit kantavat merkittävän vastuun kotitöistä. Äidit kertoivat huolehtivansa siitä, että lapset syövät aamupalan, varustautuvat asiallisesti ja lähtevät kouluun. Äidit myös huolehtivat usein ruokapuolesta. Toisaalta joissakin perheissä kotitöistä ja lasten hoidosta ison osan tekee kodinhoitaja.

Aineiston perheissä kotitöiden jakautuminen vanhempien kesken on tasa-arvoinen perheissä, joissa on paljon pieniä lapsia. Kotitöitä tehdään iltaisin isänkin ollessa kotona, koska päivällä äiti ei ehdi tehdä kaikkea. Luultavasti monilapsisissa perheissä erityisesti kaikkien lasten ollessa pieniä molempien vanhempien on pakko tehdä paljon kotitöitä, jotta arki sujuu ja välttämättömät asiat tulee hoidettua. Jokisen (2005, 46–47) mukaan naiset hoitavat ja huoltavat lapsia kun taas miehet vain hoitavat. Tässä aineistossa isät osallistuvat myös lasten huoltamiseen. Mahdollisesti isän rooli on keskimääräistä hoivaavampi suhteessa lapseen, kun perheessä on monta pientä, jotka tarvitsevat perushoivaa (syyliä, vaipanvaihtoa, syöttämistä ja puettamista). Äiti ei ehdi tehdä kaikkea hoidollista työtä itse.

Tämän tutkimuksen aineistossa kotitöihin liittyvien rutiinien sujumisessa on suuria eroja. Perheessä voi olla jatkuvasti epävarmuutta siitä, että saadaanko kotityöt tehtyä. Äidit saattavat kokea kotityöt ikävinä. Erityisesti päivittäinen ruoan laittaminen ja pyykin peseminen ovat ikäviä hommia. Kotitöihin suhtautumisessa on eroja, ja äiti on voinut tietoisesti opetella olemaan välittämättä tekemättömistä töistä ja keskittymään siihen, mikä elämässä on antoisaa ja tärkeää.

Vaikka mä en jaksakaan tehdä niin mä en ahistu siitä. Mää sitten saatan vain ottaa rennosti ja olla lasten kans. Se on musta kuitenkin se, että miten mä jaksan on se että on ihana olla lasten kanssa.

Toisessa perheessä kotityöt eivät aiheuta isompia haasteita ja äiti kertoo nauttivansa leipomisesta ja touhuilusta kotona. Työssäkäyvä ison perheen äiti ajattelee saavansa arjen askareet toimimaan erittäin hyväksi hioutuneen organisointikyvyn tuloksena. Paljon arjen rutiinien sujumisessa auttaa myös se, jos äiti on omassa lapsuudessaan oppinut tekemään kodin askareita.

Ei ne oo koskaan ollut ongelma. En siihen oo väsynyt, että ei haluais tehdä joidakin kotitöitä.

Arjen toimivat rutiinit ovat kuitenkin haavoittuvaisia. Lasten sairastelu muuttaa totuttuja rutiineja ja on kuormittavaa. Äidin sairaudessa voi olla aikoja, jolloin voimavaroja on vähemmän ja siitä syystä toimivat rutiinit arjessa horjuvat. Haavoittuvuutta lisää toisen aikuisen puuttuminen perheestä. Esimerkiksi iltarutiinit sekaantuvat, jos yhden vanhemman perheessä joku lapsista saa kiukkukohtauksen illalla.

Äidit pyrkivät saamaan lapset mukaan arjen askareiden tekemiseen. Tässä apuna ovat olleet perhetyöntekijät ja heidän kanssa tehdyt tehtävälistat ja hymynaamataulut. Lasten mukaan saaminen arjen askareiden tekemisen koetaan haastavaksi. Joskus äidin voi olla vaikea hahmottaa, mitä minkäkin ikäiseltä voi vaatia. Toisaalta äidit kertovat iloisista yllätyksistä, kun yhtäkkiä jonkin homman tekeminen sujuu lapsilta paremmin kuin äiti oli osannut odottaa. Joissakin perheissä mies tekee ison osan arjen askareista. Lisäksi perheissä saattaa olla kodinhoitaja, ystävä tai lähisukulainen tukemassa arjen rutiinien sujumisessa.

8 MONILAPSISTEN PERHEIDEN TUEN TARPEITA

Monilapsisten perheiden arkea on tarkasteltu edellisessä luvussa kuuden erilaisen ikkunan kautta. Perheiden arjet ovat erilaisia ja toisaalta niillä on jotain yhteistä. Isossa perheessä arjen rytmi on tarkka ja sen säilyttäminen tärkeää. Perheessä on paljon vuorovaikutusta ja tunteita. Voimakkaimmin esiin nousevat ilon ja väsymyksen tunteiden vaihtelu. Vanhemmillä on paljon työtä ja tekemistä. Arki voi olla kiireistä ja toisaalta pienten lasten kanssa oman rytmin mukaan eläessä kiireen tunne katoaa.

8.1 Tuki muutoksen mahdollistajana

Toimivat rutiinit ja niihin liittyvä toisto on keskeistä arjessa. Tämän tutkimuksen aineiston perheissä arjen rutiinit ovat olleet haavoittuvia ja ne ovat haavoittuneet. Perheet ovat tarvinneet ja useimmat tarvitsevat edelleen ulkopuolista apua saadakseen rutiinit toimimaan. Perheet ovat saaneet tukea sukulaisilta, ystäviltä, rauhanyhdistyksen diakoniatyön kautta ja viranomaisilta lastensuojelun, neuvolan, koulun, lasten ja nuorten psykiatrisen kuntoutuksen kautta. Tässä luvussa kuvataan saatua tukea sekä sitä, millaiset asiat lisäävät tai vähentävät tuen vaikuttavuutta. Viimeisessä alaluvussa avataan sitä, miten äidit käyttävät saatua tukea välineenä arjen muuttamisessa.

8.1.1 Luonnollisten verkostojen kautta saadun tuen määrä vaihtelee

Äidit kertovat, että viranomaisilta on helpompi pyytää tukea kuin luonnollisilta verkostoilta. Toisaalta lähisukulaiset, ystävät ja lähiyhteisö tuntevat perheen tilanteen paremmin ja tarjoavat aktiivisesti tukea. Aineiston perheissä on suuria eroja luonnollisten verkostojen kautta saadun tuen määrässä. Jotkut perheet ovat saaneet tukea paljon ja toiset eivät juuri lainkaan. Mahdollisia luonnollisten verkostojen kautta saatavasta avusta kysyttäessä äiti vastaa näin.

Silloin, kun äiti oli vielä nuorempi, se aina kävi joskus jeleppaamassa vaikka jonkun viikon oli meillä. Nyt ei ole enää vuosikausiin, asuvat kaukana.

Äidit kertovat millaista tukea he ovat saaneet luonnollisten verkostojen kautta. Ystävät ovat ottaneet lapsia hoitoon tai tulleet kotiin auttamaan siivouksessa. Kun perheen lähisukulaiset ovat asuneet kaukana, eläkkeellä oleva pariskunta on tarjoutunut varamummoksi ja -papaksi. He ovat hoitaneet lapsia ja tuoneet rauhanyhdistyksen myyjäisistä perheelle leivonnaisia ja ruokaa. Rauhanyhdistyksen diakoniatyön kautta on tarjottu perheille siivous- ja lastenhoitoapua. Lisäksi vaikeissa tilanteissa on organisoitu ateriapalvelua niin, että perheelle on tuotu säännöllisesti valmis ruoka kotiin viikonloppuisin. Äidin ollessa laitoshoidossa mielenterveysongelman vuoksi kotiin on järjestetty hoitaja parina iltana viikossa, jotta mies on päässyt käymään vaimon luona. Yksi äiti kertoi, että toinen äiti oli tarjoutunut tulemaan pyykkäysavuksi. Ystäviltä saatu keskusteluapu ja vertaistuki on myös tärkeää.

Kun meillä on hyviä ystäviä, joiden kanssa me voijaan keskustella ja märehtiä ja murehtia ja möykätä, jos jotakin on. Siis omasta takkaa on sitä keskusteluapua. Ja sitten se, että ystävät kuitenkin tietää, pari ystäväperhettä on semmosta, että kummatkin tuntee toisensa ihan, toisen perheen niinku oikeesti, että melekeen tilisaldoja myöten tiijetään toistemme asiat. Sillain vertaistukea oli muutenkin.

Äidit kertovat, että tiukassa tilanteessa he pyytävät apua lasten vuoksi. Kuitenkin luonnollisesta verkostosta avun pyytäminen on vaikeaa, koska kaikilla on kuitenkin oma elämä haasteineen. Rantalaihon (2006, 58–66) tutkimuksen mukaan luonnollisista verkostoista avun pyytämistä hidastaa myös puuttuvat tai hauraat sosiaaliset verkostot, isovanhempien korkea ikä tai heikko terveys, syntyvä kiitollisuuden velka ja pitkät välimatkat. Aineiston mukaan erittäin toimivaksi äidit ovat kokeneet järjestelyn, jossa lastensuojelusta on maksettu läheisen tai sukulaisen antamasta pitkäjänteisestä tuesta esimerkiksi säännöllisenä tukiperheenä tai varamummona toimimisesta.

8.1.2 Viranomaistuessa tärkeää luottamuksen syntyminen

Kaikki perheet ovat saaneet tukea viranomaisten kautta. Aineiston perusteella näyttää siltä, että annetun tuen tuloksellisuuteen vaikuttavat luottamus viranomaiseen, asiakkaan tarpeista lähtevä tuki sekä asiakkaan arvojen ja vakaumuksen kunnioittaminen. Kun nämä toteutuvat, tuen avulla voidaan saada aikaan muutosta parempaan suuntaan. Jos nämä lähtökohdat eivät toteudu, ei saada aikaan muutosta tai tilanne vain pahenee. Samankaltaisia tuloksia on saanut

Sandbaek (1999) tutkiessaan erityispalveluiden piirissä olleiden lasten ja nuorten kokemuksia. Tärkeää on myös tuen pitkäjänteisyys ja ennakoitavuus.

Luottamusta rakentaa viranomaisten avoin toiminta. Äidit puhuvat harmistuneena neuvolan, koulun ja päiväkodin tekemistä lastensuojeluilmoituksista. Äidit eivät ole aina ymmärtäneet viranomaisten huolta. Äidit toivoisivat, että päiväkodissa, koulussa ja neuvolassa keskusteltaisiin ensin äidin kanssa huolesta ja vasta sen jälkeen otettaisiin yhteyttä lastensuojeluun, jos se vielä nähtäisiin tarpeelliseksi. Avoimen toiminnan puuttuminen lisää epäluottamusta ja epäluuloisuutta. Jossakin tilanteessa koululla on ollut huoli kodin olosuhteista, mutta lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on ollut ymmärrys, että kotona asiat ovat kunnossa. Koulu- palaverissa sosiaalityöntekijä on asettunut äidin tueksi sanomalla, että kotona asiat ovat kunnossa ja koulussa työntekijöiden tehtävä on hoitaa koulussa ilmenevät ongelmat.

Myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulisi tehdä työtään avoimesti. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on laajat toimintavaltuudet, mikä voi aiheuttaa ahdistusta perheessä.

Jos lastensuojelu kertois, mitkä on ne konkreettiset asiat siinä, että mitä tämä tarkoittaa että me ollaan tässä, että onko pelkoa huostaanotosta. Enhän tiennyt yhtään mistään mittään. Hirveät paineet siitä, jos meillä on sotkuista. Mitä ne siitä ajattelee ja kaikki tämmönen.

Lastensuojelun työntekijöiden tavoitteena on tukea perheitä niin, ettei tarvitsisi ottaa lapsia huostaan. Tämän tavoitteen tulisi välittyä perheenjäsenille niin, ettei heidän tarvitsisi turhaan pelätä ja jännittää.

Sovituista asioista kiinni pitäminen rakentaa luottamusta. Äiti kokee tärkeänä, että sosiaalityöntekijä hoitaa asiat, jotka oli luvannut hoitaa, vaikkakin joskus kiireiden takia asian hoitaminen saattaa vähän viivästyä. Toisaalta äiti kertoo viimeisenkin luottamuksen kadonneen, kun kiireellistä sijoitusta ei lakkautettu sovitusasiasta, vaikka vanhemmat olivat mielestään tehneet asiat, joista oli sovittu.

On me sanottu kavereille ja ystäville, että viimeisessä häjässä ainoastaan kannattaa ja silloinkin kannattaa vielä mieltä muutaman kerran, että kannattaako lähteä sossun puhheille.

Hyvin toimiessaan perhetyön avulla on saatu perheisiin merkittäviä muutoksia etsimällä ja rakentamalla toimintamalleja, jotka helpottavat arjen sujumista. Äiti kertoo, kuinka hän ei ollut enää jaksanut ulkoilla pienten lasten kanssa, mutta sitten sosiaaliohjaajan kanssa arki järjestettiin niin, että ulkoilusta tuli taas säännöllistä. Hyväksi on koettu myös viranomaisten keskinäinen yhteistyö. Äiti kertoi koonneensa itse verkoston, koska oli väsynyt jatkuvasti uudelleen selittämään perheen tilannetta. Hankalaksi koetaan tilanne, jos perheen ympärillä on monta toimijaa, joilla ei ole tietoa toistensa työskentelystä. Pahimmillaan perhe saa viranomaisilta ristiriitaista ohjeistusta.

Osassa aineiston perheistä rahatilanne on tiukka. Nämä perheet pitävät tärkeänä lastensuojelun kautta saatua taloudellista tukea lasten lääkkeisiin, tarvikkeisiin tai harrastuksiin. Kodinhoidollinen apua on voinut olla ratkaisevan tärkeää, jotta on voitu työskennellä perheen toimintatapojen parantamiseksi perhetyöntekijöiden kanssa. Lastensuojelun kautta saatu siivousapu on koettu tärkeäksi.

Se on kyllä ollu ihan hirveän tärkeä apu, se siivousapu. Ja huomasi, että kyllä se vapautti voimavaroja kauheesti. Että tuli viikonloppu niin ei tarvinnu ajatella, että pitääkö meidän vielä siivota. Vaan sitten jäi aikaa, että ehti lähtä lasten kanssa käymään jossain leikkipuistossa tai olla yhdessä. Se oli hirveen tärkeää.

Erityislasten äitejä kuluttaa epävarmuus tarvittavan tuen saamisesta. Hyväksi koettu toimintamalli lapsen arjen järjestelyissä saattaa loppua yllättäen, kun kaupunki muuttaa toimintatapoja, keskittää palveluita tai ostopalveluryhmä ei anna lupaa jatkaa sosiaalityöntekijän myöntämää tukea. Äiti kärsii nähdessään lapsen kärsivän, kun epävarma tulevaisuus jännittää lasta.

Kyllähän se muakin stressaa, jos lastakin stressaa niin, että näkee painajaisia koulun alusta. Ja pitäis pystyä olla lomalla, mutta ei pysty.

Lisäksi äidillä kuluu aikaa ja energiaa, kun hän selvittää, mitä kautta tarvittavaa tukea voisi saada ja pyytää lausuntoja tuen jatkumiseksi.

8.1.3 Uskonnollisen vakaumuksen kunnioittaminen lisää annetun tuen vaikuttavuutta

On tärkeää lähteä rakentamaan työskentelyä perheen tarpeista, perheen omia tavoitteita ja arvoja kunnioittaen. Äidit kertovat kokeneensa perhetyön lannistavaksi, jos perhetyöntekijät olivat usein kauhistelleet lasten määrää tai epäilleet äidin pärjäämistä uuden vauvan syntyessä sekä arvostelleet ehkäisyn käyttämättä jättämistä. Yhden perheen kohdalla monien vaikeiden kokemusten jälkeen uusien perhetyöntekijöiden kanssa työskentely lähti sujumaan. Äiti perustelee hyvää kokemusta näin:

Niillä ei oo ollu mittään ennakkoasennetta, ne ei oo lukenu meijän vanhoja asiakaskertomuksia. Ne sano, että ne ei halua ees niitä vanhoja, koska nyt pitäis mennä etteenpäin. Että nyt alotetaan ihan puhtaalta pyöältä tämä homma. Saatte kertoa, jos haluatte ja ollaanhan me kerrottu. Ja vaikka ne tiesi, että ne tulee isoon perheeseen ja on vakaumuksellinen perhe, niin ne ei kuitenkaan tule semmosella asenteella, että hirveä paikka, voi hyvänen aika kun niitä on paljon, kun niitä on niin monta, että voi voi voi, että koko ajan tämmönnen voi voi voi. Niillä ei ollut sitä asennetta ne ei niin kuin tyrkyttänyt tai eivät oletta- neet, että me tehhään jus niin kuin ne sanoo. Niillä ei ollut semmosta sapluu- naa, johon meijän ois pitänyt mahtua.

Perheelle aikaisemmin annetun perhetyön kautta ei saavutettu asetettuja tavoitteita. Äidin kokemuksen mukaan aikaisemmin perheeseen oli otettu vastaan perhetyötä, koska sitä oli pakko ottaa, vaikka siitä ei ollut hyötyä. Mahdollisesti tuloksellisen työskentelyn esteenä oli äidin kokemus siitä, ettei perhetyöntekijä uskonut äidin pärjäämiseen eikä kunnioittanut perheen arvoja.

Perheiden uskonnollisen vakaumuksen kunnioittaminen lisää luottamusta työntekijöitä kohtaan ja parantaa mahdollisuuksia auttaa perheitä. Jos työntekijä arvostelee perheen lasten määrää tai muita elämän valintoja, annettu tuki voi kääntyä perhettä haavoittavaksi. Usko on hyvin henkilökohtainen asia. Lastensuojelun asiakkaanakin ollessaan perheiden tulee saada tehdä omat elämän ratkaisut. Seuraavassa lainauksessa äiti pohtii tätä asiaa.

Voidaan painostaa siihen, ettei ottais enää niitä lapsia vastaan. Niin se vaan niin ku se neuvo kääntyy ihan pääläelleen, että se vaan väsyttää enemmän. Sitä vaan sitten kipuilee sen kans, että enkö mä saa tehdä niin kuin musta tuntuu oikeelta tai hyvältä.(...) Sitä niin ku lastensuojelun työntekijältäki toivon ja oon kyllä huomannutkin, että niillä on semmosta kunnioitusta.(...) Ja voi ehottaa, mutta ei missään tapauksessa neuvomaan, että teijän täytyy tehdä näin ja teillä on tuo pielessä.(...)Mun mielestä hirveen tärkeä, että jos halutaan auttaa, niin

sitten pitää olla vain nöyrällä mielellä auttamassa eikä niin kuin ylhäältä päin neuvomassa.

Lastensuojelun työntekijät joutuvat kohtaamaan asioita, jotka ovat perheille hyvin henkilökohtaisia. Äidin viestiä voisi kiteyttää niin, että vaikeistakin asioista voi ja tulee puhua, mutta hyvin henkilökohtaisissa asioissa kunnioittaminen on erityisen tärkeää. Uskonnollinen vakaumus on henkilökohtaista ja yhteisön ulkopuolisen voi olla vaikea hahmottaa uskon kaikkia merkityksiä toiselle ihmiselle. Tällaisessa tilanteessa keskustelun avaaminen vaikeista aiheista vaatii äidin mukaan työntekijältä nöyrää mieltä. Myös Godina (2014) nostaa esiin avoimen ja vilpittömän vuorovaikutuksen merkityksen sosiaalityössä, kun asiakkaalla on vahva uskonnollinen vakaumus.

Vanhoillislestadiolaiset äidit voivat kokea olevansa pakotettuja synnyttämään lapsia, mikä näkyy Aila Ruohon ja Vuokko Iolan (2014) toimittaman kirjan kertomuksissa. Kuitenkin monet äidit tekevät itse tai tasa-arvoisesti yhdessä puolisonsa kanssa päätöksen ehkäisyn käyttämättä jättämisestä. Raskaassakin tilanteessa äidit voivat nähdä lapset lahjana ja lasten vastaanottamisen oikeana ratkaisuna. Aineistossa ja Meri Alaranta-Saukon ja Saara Hintsalan (2012) toimittaman kirjan kertomuksissa luottamus Jumalan johdatukseen lasten syntymisen suhteen koetaan voimaa antavaksi. Heidän mukaansa perhesuunnittelun myötä osa tästä luottamuksesta ja luottamuksen tuomasta voimasta menetetään. Joissakin tilanteissa lasten syntymisen rajoittaminen voi olla oikea ratkaisu. Helppo ratkaisu se ei kuitenkaan ole. Tällaiseen ratkaisuun päätyessään vanhoillislestadiolainen nainen tarvitsee ymmärtäviä keskustelukumppaneita. Meri-Anna Hintsalan (2007) tutkimuksessa monet äidit käsittelevät tätä sisäistä ristiriitaa aiheuttavaa asiaa anonymisti nettikeskusteluiden kautta. Vanhempien ja joissakin tilanteissa äitien yksin on vaikeassa tilanteessa saatava tehdä tämä ratkaisu ilman painostusta kumpaankaan suuntaa.

8.1.4 Äidit muokkaavat arkeaan hyödyntäen saatua tukea

Aineistossa saatu tuki on auttanut pääsemään vaikeaa tilanteen yli tai muuttamaan arjen rutiineja paremmin toimiviksi. Lefevbren (1990, 74) ajatuksissa ihminen ja erityisesti nainen on arjen rutiinien uhri. Heller (1984, 4–10) näkee muutoksen mahdollisuutta arjessa, mutta kuitenkin hänen arjen tulkinnoissa ihminen pyrkii sopeutumaan siihen sosiaaliseen todellisuuteen, johon on syntynyt. Feministiset tutkijat Felski (2000) ja Jokinen (2006) näkevät

ihmisen aktiivisena toimijana omassa arjessaan. Felski pohtii rutiinien merkitystä muutoksen mahdollistajana. Felskin (2000, 89–92) mukaan muutokset tapahtuvat hitaasti ja yksi asia kerrallaan. Näin on myös lastensuojelun asiakkaana olevilla monilapsisilla perheillä. Aineistossa äidit eivät kuitenkaan näyttäytyä arjen uhreina, vaan he aktiivisesti muokkaavat arkeaan ja pyrkivät järjestämään tarvittavan tuen. Äiti kertoo siitä, kuinka hänellä on tavoitteena saada kouluikäiset lapset osallistumaan kodin askareisiin ennen vauvan syntymää.

Se, että homma olisi pyörimässä siinä vaiheessa, kun vauva syntyy.

Toisaalta äiti kertoo ajasta, jolloin hän joutui laitoshoitoon pahimman masennuksen hetkellä. Äiti ei kyennyt aktiivisesti osallistumaan perheen arkeen.

Ja sitten on tietenkin, kun mä en ollut kotona, silloin täällä on ollut mun äitiä ja siis mä en oikeasti ole ihan kärryillä ketä kaikkia täällä on silloin ollut apuna.

Tällainen kyvyttömyys aktiiviseen arjen muokkaamiseen on kuitenkin aineistossa harvinaista.

8.2 Muita tuen tarpeita

Annoin äideille mahdollisuuden kertoa, millaisten asioiden he haluaisivat muuttuvan arjessaan. Osa asioista oli sellaisia, joihin ei voida vaikuttaa, kuten vakavan sairauden poistuminen.

Jos mies vois tulla terveeksi, sehän ois oikeesti.

Yksi haave on heikon taloudellisen tilanteen kohentuminen. Äideillä on toiveita paremmasta vuorovaikutuksesta puolison kanssa. Toiveena oli myös mahdollisuus ulkoistaa pyykkihuolto pois omista arjen askareista tai saada toinen pyykkikone pyykkihuollon helpottamiseksi.

Äidit puhuivat paljon kodinhoidollisen tuen tarpeesta. Erilaisista syistä perheissä on ajoittain ollut vaikeuksia selviytyä ruoan laittamisesta, siivoamisesta ja pyykinpesusta. Kun näiden

perusasioiden hoitaminen ei ole hallinnassa, tulee helposti muitakin ongelmia. Ja toisaalta isompia ongelmia voi olla mahdotonta ratkaista, jos ensin ei saada kodinhoidollisia asioita järjestykseen. Perheiden tarpeiden mukainen kodinhoitoapu matalan kynnyksen palveluna olisi hyvä ja sen avulla voitaisiin ennaltaehkäistä suurempia ongelmia.

Äidit nostivat esiin erilaisia näkökulmia, kun pyysin heitä pohtimaan avun pyytämisen kynnystä madaltavia tekijöitä. Jossain tilanteessa kodinhoidollisen tuen saamisen edellytyksenä on ollut lastensuojelun asiakkaaksi alkaminen. Tämä on ollut vaikea päätös vanhemmille. Äiti toivoo, että apua voisi saada enemmän ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tämä onkin mahdollista vuonna 2015 voimaan astuneen sosiaalihuoltolain myötä. Joidenkin äitien kokemuksen mukaan avun pyytämisen kynnystä sosiaalihuollossa on vuosien varrella kasvatettu. Ikään kuin apua ei tulisi pyytää ennen kuin tilanne on pahasti kriisiytynyt.

Musta tuntuu, että enempi ja enempi nykyisin on semmonen käsitys sosiaalipuolella, että pitää olla tosi paha tilanne ennen kun sää voit pyytää apua. Pitää olla hyvät perustelut ja osata ite vaatia, olla sen verran äkänen. Ehkä avunpyytämisen rima laitetaan niin korkealle, että sitä on aika vaikea pyytää.

Tämä näkökulma nousee esiin myös Rantalaihon (2006, 68–69) tutkimuksessa, sillä vanhemmat puhuvat viranomaisilta haettavan avun kankeudesta ja siitä, että pitäisi tapahtua jotain kamalaa ennen kuin saisi apua.

8.3 Kun annettu tuki ei kohtaa tuen tarpeen kanssa

Perheet ovat saaneet apua ja ovat siitä kiitollisia. Joskus kuitenkin on käynyt niin, että äidin kokemuksen mukaan annetusta tuesta ei ole ollut todellista hyötyä. Usein tähän on liittynyt kokemus, ettei perheen näkökulmaa ja tarpeita ole otettu huomioon. Ongelmat tuen antamisessa ovat voineet liittyä myös työntekijän ja perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen.

8.3.1 Perheiden tarpeista lähteminen tuen suunnittelussa

Tukitoimia suunnitellessa tulisi ottaa huomioon perheen näkökulma. Äiti kertoo erityislapsesta johtuvasta vaikeasta perhetilanteesta, johon oli löytynyt perheelle suureksi avuksi ollut

tukimuoto. Myöhemmin tämän tuen jatkuminen oli kuitenkin evätty. Epäämisen perusteluna oli ollut se, ettei perhe ollut ottanut vastaan aikaisemmin tarjottua muuta tukea, jota he eivät halunneet. Äidillä oli järkevä perustelu sille, miksi he eivät olleet ottaneet vastaan tätä toista tukea. Mahdollisesti viranomaisten toiminnan taustalla vaikuttaa raha ja se, että perheille pyritään tarjoamaan ensisijaisesti edullisia palveluita. Pitkäjänteisesti olisi edullisempaa kuunnella perheen näkökulmaa ja antaa niitä tukitoimia, joista on todellista hyötyä. Esiin tuli myös ajatus, että monilapsisen perheen voi olla vaikeampi saada tukea kuin yhden tai kahden lapsen perheen, vaikka perheessä olisi erityislapsi.

Monet kritisoivat perhetyötä erilaisista syistä. Joskus perheelle on tarjottu perhetyöntekijöiden keskusteluapua, kun he olisivat tarvinneet kodinhoidollista apua.

Mää sannoin monta kertaa, että mä en keskusteluapua tarvi, vaan tarvin sitä konkreettista käsipariapua. Sitä ei noteerattu oikeestaan ollenkaan, sitten kun ne perhetyöntekijät ite siinä omassa lausunnossaan laitto, että heidän näkemys on, että heidän apua ei oo riittävä, niin sitten vasta ruvettiin miettimään tämmöstä kodinhoitoapua.

Keskusteluapu on koettu turhaksi myös silloin, kun sillä ei ole voitu ratkaista konkreettisia arjen ongelmia.

8.3.2 Kunnioittavan ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen merkitys

Äidit puhuvat myös vuorovaikutuksesta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Joskus äidillä on tullut kokemus, että nuoret vastavalmistuneet sosiaalityöntekijät eivät ole osanneet työskennellä perheen kanssa, koska monilapsisessa perheessä asiat eivät mene kirjan mukaan. Äidit ajattelevat, että tuen saaminen ja sen määrä riippuvat liian paljon sosiaalityöntekijästä.

Äidin ollessa raskaana hän on kokenut uuvuttavana perhetyöntekijän kommentit siitä, että äiti ei voi pärjätä kasvavan perheen kanssa. Toinen äiti kertoi kokeneensa, ettei työntekijä arvostanut hänen vakaumustaan. Tämän vuoksi äidistä tuntui, ettei hän olisi halunnut päästää työntekijää kotiinsa. Kouluikäisiin lapsiin kontaktin rakentaminen voi olla vaikeaa perhetyöntekijälle. Äidit kertovat tilanteista, joissa lapset livistävät paikalta perhetyöntekijöiden saapuessa kotiin. Yksi äiti kertoi opastaneensa perhetyöntekijöitä lähtemään luontoon lasten

kanssa kontaktin saamiseksi. Neuvoa ei otettu vastaan ja äiti totesi, että perhetyön loppuessa asetettuja tavoitteita ei saavutettu. Joskus yhteistyö perhetyöntekijän kanssa ei lähtenyt toimimaan, kun perhetyöntekijän neuvot erityislapsen kanssa toimimisesta olivat ristiriidassa lasta hoitavan psykologin kanssa.

Nämä ongelmat annetun tuen ja tuen tarpeen kohtaamisesta ovat äitien kertomia kokemuksia. Tässä lastensuojelun kohteena olevien lasten näkökulma jää äitien tulkinnan varaan. Hurtigin (2003) tutkimuksen mukaan lastensuojelun perhetyössä perhetyöntekijät pyrkivät tukea antavaan vuorovaikutukseen vanhempien kanssa ja lapsen paikka suojeltavana voi jäädä epäselväksi. Tämän tutkimuksen aineistossa perhetyöntekijät eivät ole aina onnistuneet tukea antavaan vuorovaikutukseen suhteessa äitiin. Äitien mukaan ongelmia on ollut myös vuorovaikutuksen rakentamisessa kouluikäisiin lapsiin. Mahdollisesti vuorovaikutusta lapsiin on vaikea rakentaa, jos perhetyöntekijällä ei ole vanhempien luottamusta. Perhetyön tekemisessä vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä. Mahdollisesti joskus vain henkilökemiat eivät passaa yhteen ja työntekijän on mahdotonta kohdata perheenjäseniä. Voi olla, että monilapsisuus hämmentää perhetyöntekijää ja vaikeuttaa toimivan vuorovaikutuksen rakentamista.

9. POHDINTAA

Yksi keskeinen tutkimustulos on se, että lastensuojelun asiakkaana olevat monilapsiset perheet ovat keskenään hyvin erilaisia ja tuen tarpeet poikkeavat toisistaan. Tässä luvussa tarkastelen ensin keskeisiä tutkimustuloksia suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin. Toisessa alaluvussa tarkastelun kohteena on arjen teoriaa suhteessa tutkimustuloksiin. Viimeiseksi pohdin tutkimuksen merkitystä sosiaalityölle.

9.1 Tutkimustulokset suhteessa aikaisempaan tutkimukseen

Tutkimusaineistossa perheen arkeen saattaa vaikuttaa toisen vanhemman psyykinen tai fyysinen sairaus tai toisen vanhemman puuttuminen perheestä. Perheessä kotityöt voivat sujua ilman ongelmia tai suuri tuen tarve voi liittyä nimenomaan kotitöiden tekemiseen. Toisaalta tämän tutkimuksen perheillä on myös keskenään samankaltaisia kokemuksia arjesta ja tuen tarpeista. Yhtenevyyttä on myös, kun verrataan tämän tutkimuksen monilapsisten perheiden kokemuksia muihin lapsiperheiden arkeen liittyviin tutkimuksiin (esim. Rantalaiho 2006, Törrönen 2012, Jokinen 1996, Jokinen 2006). Voikin kysyä, onko mielekästä erotella lapsiperheistä monilapsisia perheitä tai lastensuojelun asiakkaana olevia perheitä. Tämän tutkimuksen keskeiset johtopäätökset pohjautuvat lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden tutkimukseen. Tutkimustuloksissa voi olla jotain erityistä tietoa ja toisaalta yleistä kaikkien lapsiperheiden arkeen liittyvää tietoa. Tutkimustulokset avaavat äitien näkökulman perheen arkeen, koska aineisto rakentuu äitien haastatteluista.

Monilapsisessa perheessä naisen elämässä äitiys on vahvassa roolissa. Tutkimustulosten mukaan äidin rooli perheessä on keskeinen lasten huoltamisessa, hoitamisessa ja kotiaskareiden tekemisessä. Sama ilmiö on havaittavissa Jokisen (2005) tutkimuksessa aikuisten arjesta. Toisaalta aineistossa myös isällä saattoi olla hyvin aktiivinen rooli lasten huoltamisessa ja kotiaskareiden tekemisessä. Todennäköisesti kun perheessä on paljon pieniä lapsia, työtä on niin paljon, että molempien vanhempien täytyy osallistua ja kantaa vastuuta. Äidin roolin merkitys korostui tässä tutkimuksessa osittain sen vuoksi, että aineisto koostui äitien haastatteluista.

Tutkimustulokset äitiyden kokemisesta ovat hyvin pitkälle yhteneviä Jokisen (1996) äitiyden tutkimusten kanssa. Lapset ovat äidille ilo ja voimavara. Äitien arjessa väsymys on tuttu tunne. Väsymys heikentää äidin kokemaa iloa lapsista ja tuo kireyttä perheen vuorovaikutukseen. Äidillä on tärkeä rooli perheessä, ja siksi äidin jaksaminen on tärkeää. Lasten lisäksi äiti saa voimaa läheisestä tunnesuhteesta puolisoonsa ja mahdollisuudesta säännöllisesti saada omaa aikaa. Tämän tutkimuksen mukaan lapsiperheessä vanhempien välinen hyvä tunnesuhde antaa äidille voimaa ja toisaalta ristiriidat puolison kanssa kuluttavat voimavaroja. Samanlaisia tuloksia hyvän parisuhteen merkityksestä arjessa jaksamiseen ovat saaneet muutkin tutkijat (Linnanmäki 2014 ja Törrönen 2012, Rantalaiho 2006).

Tavanomaisista yhdestä kolmeen lapsen perheestä monilapsiset perheet eroavat siinä, että perheessä on paljon vuorovaikutusta. En löytänyt tutkimuksia, joissa olisi nostettu esiin sisarusten välistä vuorovaikutusta. Tutkimustulosten mukaan lapset leikkivät yhdessä. Sisarukset kantavat huolta toisistaan ja kertovat äidille, jos jollekin sisaruksista on sattunut jotain ikävää. Toisaalta sisarusten välillä on kilpailua vanhempien huomiosta. Perheet elävät tavallista arkea. Perheenjäsenet ovat kasvaneet siihen, että perheeseen kuuluu paljon ihmisiä ja se on heille normaalia. Äidit kuitenkin ymmärtävät, että pienessä perheessä kasvanutta saattaa oudoksuttaa monilapsisen perheen vilskettä ja äänimaailma. Toisinaan äidit ovat kokeneet ikävänä lasten määrä hämmästelynä.

Sosiaalinen media ja virtuaalinen maailma tulevat monilapsiseen perheeseen pääasiassa lasten ja miesten kautta. Äidit rajoittavat omaa olemistaan sosiaalisessa mediassa ja virtuaalisessa maailmassa ollakseen läsnä lapsilleen. Toisaalta heillä ei ole siihen edes aikaa. Tämä tutkimustulos poikkeaa Jokisen (2005) tutkimustuloksesta, jossa perheessä nimenomaan äideillä on oma yksityinen maailmansa tietokoneen kautta. Tutkimustulosten mukaan äidit rajoittavat myös lasten olemista sosiaalisessa mediassa ja virtuaalisessa maailmassa. Äideistä voi tuntua, että isät käyttävät liian paljon aikaa sosiaaliseen mediaan ja virtuaaliseen maailmaan, mikä aiheuttaa riitoja vanhempien välille.

Törrösen (2012) tutkimuksessa lapsiperheiden hyvinvoinnista nousi esiin hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin kumuloituminen. Voisi olettaa, että lastensuojelun asiakkaaksi ajautuisi perheitä, joissa on kumuloitunutta pahoinvointia. Aineiston perheissä näkyi kuitenkin paljon Törrösen jaottelemien hyvinvoivien perheiden piirteitä, kuten positiivista elämänsäntettä, lujaa luottamusta, neuvoteltua työnjakoa ja kiinteää sukupolvien välistä yhteyttä. Toisaalta

aineiston perheissä oli tiukkaa taloudellista tilannetta, sairauksia ja kokemusta, että asuminen ei ole oman mielenmukaista. Perheissä ei kuitenkaan näkynyt pahoinvointiin liittyvää sosiaalisten suhteiden kapeutta.

9.2 Arjen teoriat tämän tutkimuksen valossa

Arjen tutkiminen on vaikea tehtävä sen vuoksi, että arjen määrittely on haastavaa. Felski (2000) ja Jokinen (2005) ovatkin nostaneet esiin arjen määrittelyn haasteita. Felski pohtii erilaisessa asemassa olevien ihmisten arkien erilaisuutta ja sitä, voiko tehdä kaikenlaisia arkea avaavia määritelmiä arjesta. Jokinen taas nostaa esiin arjen katoamisen kiireisessä ja jatkuvasti muuttuvassa elämisen rytmissä. Kuitenkin tutkijat ja filosofit ovat uskaltaneet määritellä arkea ja onnistuneet siinä. Hellerin (1984) ja Lefevbren (1991) määritelmät arjesta ovat vuosikymmenien takaa ajalta, jolloin ihmisten arki oli kovin erilaista kuin nykyään. Kuitenkin Heller ja Lefevbre ovat tavoittaneet arjesta jotain, jolla on annettavaa vielä nykyaikanakin.

Heller (1984) korostaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen merkitystä arjessa. Edelleen ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, vaikkakin tähän merkitykselliseen muutokseen on tuonut sosiaalinen media. Tässä tutkimuksessa asetin sosiaalisen median samaan kokonaisuuteen arjen tilallisuutta laajentavan virtuaalisen maailman kanssa. Sosiaalisen median olisi voinut myös sijoittaa osaksi ihmisten välistä toimintaa.

Heller (1984) ja Lefevbre (1991) nostivat esiin toiston ja rytmin yhtenä keskeisenä arjen ulottuvuutena. Myös tällä ulottuvuudella on annettavaa nykyajan tutkimuksessa. Toisto ja rytmi ovat tärkeitä, jotta monilapsisen perheen arki sujuu. Kouluaikoina viikon rytmi on säännöllinen. Aamutoimet ja iltarutiinit toimivat samoin päivästä toiseen. Felski (2000) laajentaa arjen rytmin myös laajemmaksi sykliksi arjen, viikonloppujen ja loma-aikojen vaihteluna. Tämä näkyy aineistossa kun arkipäivät erottuvat viikonlopuista ja loma-ajat kouluajoista.

Arkea määritellessään tutkijat ja filosofit eivät ole erityisemmin pohtineet erityisen tuen tarpeessa olevia perheitä. Kuitenkin näiden arjen määritelmien kautta lastensuojelun asiak-

kaana olevia perheitä tutkiessani tuli hyvin esiin perheiden haavoittuvuus. Aineistossa arki-rytmi ja toimivat rutiinit ovat haavoittuvaisia, mihin vaikuttavat esimerkiksi toisen vanhemman sairaus tai vanhemman puuttuminen ja toisaalta perheeseen kuuluvien erityislasten erityinen tuen tarve.

Tiivistäen voisi sanoa, että Hellerin (1984) ja Lefebvren (1991) määritelmän avaavat arjen perusulottuvuudet. Heidän ajatteluaan jatkavat Felski (2000) ja Jokinen (2005) tuoden määritelmät enemmän nykyaikaa vastaaviksi. Esimerkiksi Jokisen ja Felskin ajattelu poikkeaa Hellerin ja Lefebvren ajattelusta siinä miten ihminen nähdään aktiivisena toimijana arjessa. Aineistossa äidit ovat aktiivisia toimijoita ja muokkaavat arkeaan. Aineistossa äidit eivät näyttäyty arjen uhreina, kuten Lefebvre näkee. Äiti voi olla hyvinkin aktiivinen järjestäessään tarvittavia tukitoimia erityislapselleen. Äidit myös aktiivisesti pohtivat selviytymistä, tuen tarpeita ja sitä, mitä kautta haluavat hakea tukea.

Tämä tutkimus avaa joitain näkökulmia monilapsisten perheiden arkeen. Kaikkea ei ole mahdollista kuvata eikä tarpeenkaan. Lefebvren, Hellerin, Felskin ja Jokisen teorit ja tutkimukset ovat antaneet toimivat raamit arjen ikkunoille. Joistakin ikkunoista näkyi monenlaisia asioita, toisista taas vähemmän. Esimerkiksi arjen ympäristöjen välillä liikkumista aineistossa oli hyvin vähän.

9.3 Tutkimuksen anti sosiaalityölle ja jatkotutkimuksen aiheita

Perheiden kanssa tukea suunnittelevien sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten olisi hyvä nähdä ja hyödyntää äidin aktiivisuus arjen muokkaamisessa. Kun viranomaisen ja perheen välillä vallitsee avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, vanhemmat voivat avoimesti kertoa, millaisissa asioissa he tarvitsevat apua. Joskus voi olla niin, että vanhemmat tarvitsevat apua tuen tarpeiden hahmottamisessa. Joissakin perheissä äideillä on selkeä käsitys siitä, millainen tuki veisi eteenpäin perheen tilannetta. Tässä tutkimuksessa monet äidit korostivat perheen omien tarpeiden ja kokemuksen kuuntelemisen tärkeyttä tukea annettaessa. Heidän kokemuksen mukaan tuesta ei ole hyötyä tai se kääntyy pääläelleen raskauttavaksi tekijäksi arjessa, jos perheen kokemusta ei kunnioiteta ja kuunnella. Samankaltaisiin tuloksiin on tullut Mona Sandbaek (1999) haastattellessaan erityistä tukea saaneita lapsia ja nuoria.

Sosiaalityössä monilapsisten perheiden tukemista suunniteltaessa tulee kiinnittää huomiota perheen sisäisiin ihmissuhteisiin. Hyvä parisuhde antaa voimaa ja huono taas kuluttaa vanhempien voimavaroja ja sitä kautta resursseja huolehtia lapsista. Kun lapsia on monta, on erityisen tärkeää, että molemmat vanhemmat osallistuvat lapsista huolehtimiseen. Vanhoillislestadiolaisessa perheessä avioeron kynnyks on korkealla. Vanhemmat pyrkivät ratkaisemaan parisuhteen ongelmakohtia tai sitten he vain sinnittelevät huonosti toimivassa suhteessa. Vanhemmat saattavat tarvita apua parisuhteessa hyvän vuorovaikutuksen ja hyvien toimintamallien löytämiseen.

Sosiaalityössä vanhoillislestadiolaisen perheen kohtaaminen voi tuntua vaikealta tai hämmentävältä. Hurtigin (2013, 28–33) mukaan vanhoillislestadiolainen yhteisö saattaa ulkopuoliselle näyttäytyä sisäänpäin lämpiävänä ryhmänä. Aineistossa on taas nähtävissä, että joskus vanhoillislestadiolaiset äidit kokevat etteivät sosiaalityöntekijät tai muut viranomaiset kunnioita heitä uskonnollisen vakaumuksen ja sen pohjalta tehtyjen valintojen vuoksi. Toisaalta aineiston mukaan sosiaalityöntekijä saa ja hänen tuleekin ottaa puheeksi myös vaikeista ja arkoja asioita. Tätä tukee myös Godinan (2014) tutkimus, jonka mukaan parhaiten työskentely uskonnollisen perheen kanssa onnistuu, kun työntekijä on vilpittömästi kiinnostunut siitä, mitä usko merkitsee asiakkaalle ja miten se vaikuttaa vanhemmuuteen.

Ainakin osa aineiston perheistä on vanhoillislestadiolaisia. Kuitenkin perheissä tilanteet ja kokemuksen viranomaisten tukitoimista ja suhtautumisesta perheeseen vaihtelevat kovasti. Perheet ovat erilaisia ja tämäkin tutkimus avaa vain viiden perheen kokemuksia. Vanhoillislestadiolaisia perheitä ei tule kategorisoida yhteen muottiin, vaan jokainen perhe tulee nähdä ainutlaatuisena.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia monilapsisten perheiden arkea lasten näkökulmasta. Olisi myös mielenkiintoista, jos samasta perheestä haastateltaisiin erikseen vanhempia ja erikäisiä lapsia. Mahdollisesti monilapsisen perheen jäsenillä voi olla hyvinkin erilaisia kokemuksia arjesta.

Lähteet

Alaranta, Juhani (2009) Avioliitto arvomurroksessa. Artikkeliteoksessa Aimo Hautamäki & Tuomas Hänninen (toim.) Kestääkö perhe – Ajankohtaista 2009. Vuosikirja. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry. sivut 26—29.

Alaranta-Saukko, Meri & Hintsala, Saara (toim.) (2012) Monta soutajaa – Suurperheiden kasvukertomuksia. Oulu: Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry.

Anis, Merja (2008) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat – Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. haettu 26.5.2015

Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. artikkeli teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. sivut 49-78.

Bardy, Marjatta ja Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin. artikkeli teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. sivut 13-42.

Felski, Rita (2000) Doing Time: Feminist Theory and Postmodern Culture. New York: New York University Press. E-kirja http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzcyMjA0X19BTg2?sid=33ac5a83-49c5-497a-b7bc-4172de42b5db@sessionmgr113&vid=0&format=EB&lpid=lp_77&rid=0 haettu 23.3.2015

Forssen, Katja (2006) Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. artikkeli teoksessa Liisa Hokkanen & Sauvola Maritta (toim.) Puhumattomat paikat – Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. sivut 101-117 http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_22.pdf#page=47 haettu 29.5.2015

Godina, Lidija (2014) Religion and parenting – Ignored relationship? artikkeli lehdessä Child and Family Social Work. Volume 19, Issue 4/2014. sivut 381-390. <http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1111/cfs.12054/full> haettu 16.10.2015

Halme, Nina & Perälä Marja-Leena (2014) Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. artikkeli teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. sivut 216-226.

Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun Tilastot, asiakkaat ja palvelut. artikkeli teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus. sivut 84-107.

Heinonen, Visa (2012) Katsaus – Arkielämän tutkimusperinteet, kulutus ja rutiinit. Kulutustutkimus Nyt 1/2012. http://www.kulutustutkimus.net/nyt/wp-content/uploads/2012/05/Heinonen_KTS_1_2012.pdf haettu 31.3.2015

Heller, Agnes (1984) Everyday Life. London: Routledge & Kegan Paul.

Hintsala, Meri-Anna (2007) Mammopalstat – Voimaantuminen vanhoillislestadiolaisten äitien internetyhteisöissä. Helsingin yliopisto. Käytännöllisen teologian laitos. tutkielma. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21735/mammopal.pdf?sequence=2> haettu 19.9.2015

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemissa: etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto. väitöskirja. <http://www.doria.fi/handle/10024/66711>. haettu 5.1.2015

Hurtig, Johanna (2013) Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Vantaa: Vastapaino.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. artikkeli teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. sivut 446-459.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> haettu 27.5.2015

Lefebvre, Henri (1991) *Everyday Life in the Modern World*. New Brunswick ja Lontoo: Transaction Publishers.

Linnanmäki, Tarja (2014) Suurperheen hyvinvoinnin rakentuminen äitien näkökulmasta. Suurperheen arkisen hyvinvoinnin kenttä, toimijat, strategiat ja pääomat. Pro gradu –tutkielma. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/96386/Linnanm%c3%a4ki.Tarja.pdf?sequence=2>. haettu 28.1.2015

Lohi, Seppo (1989) *Sydämen kristillisuus*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

Mäntysaari, Mikko (2008) Sosiaalityön teoria tutkimuksessa – ”minun teoriani”. artikkeli teoksessa Pia Puurunen & Mari Suonio & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Tutkiva sosiaalityö – Sosiaalityön tiede- ja teoriaperusta*. Sosiaalityön tutkimuksen Seura. sivut 36-43. <http://www.sosiaalityontutkimukseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/Tutkiva%20sosiaalityo%202008%20net+ISSN-numero.pdf> haettu 18.3.2015

Nikander, Pirjo (2010) Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. artikkeli teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. sivut 432-445.

Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. artikkeli teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. sivut 16-38.

Perälä, Marja-Leena & Halme, Nina & Kanste, Outi (2014) Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. artikkeli teoksessa Johanna Lammi-Taskula &

Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. sivut 228-241.

Rantalaiho, Ulla-Maija (2006) Kun ei tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. artikkeli teoksessa Liisa Hokkanen & Sauvola Maritta (toim.) Puhumattomat paikat – Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. sivut 46-77. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_22.pdf#page=47 haettu 29.5.2015

Repo, Katja (2009) Lapsiperheiden arki – Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1479.

Ritala-Koskinen, Aino (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. artikkeli teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. sivut 121-139.

Ruoho, Aila & Ilola, Vuokko (2014) Usko, toivo ja raskaus – Vanhoillislestadiolaista perhe-elämää. Jyväskylä: Atena.

Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. artikkeli teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. sivut 424-431.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. artikkeli teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. sivut 9-36.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. artikkeli teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. sivut 22-56.

Sandbaek, Mona (1999) Children with Problems: Focusing on Everyday Life. Artikkelilehdessä Children & Society. volume 13, sivut 106-118. <http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1111/j.1099-0860.1999.tb00112.x/epdf> haettu 16.4.2015

Solantaus-Simula, Tytti & Punamäki, Raija-Leena & Beardslee, William R (2002) Children's responses to low parental mood II: Associations with family perceptions of parenting styles and child distress. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 41(3): 287-295 http://ovidsp.ovid.com.ezproxy.jyu.fi/sp-3.15.1b/ovid-web.cgi?&S=GEGPPDIDGGHFJJFAFNKKJDOFNB-NIAA00&Link+Set=S.sh.22.23.26.29%7c7%7csl_10 haettu 27.5.2015

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry (SRK). Vanhoillislestadiolaisuus. <http://rauhanyhdistys.fi/fi/nain-me-uskomme/> haettu 24.4.2015

Suomen virallinen tilasto (SVT) Perheet. Helsinki: Tilastokeskus.
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2012/perh_2012_2013-05-24_tie_001_fi.html. luettu 19.1.2015

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015) Ajankohtaista lainsäädännössä. Verkkolähde. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_oppaat/ajankohtaista_lainsaadannossa luettu 5.6.2015

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) Johdanto. artikkeli teoksessa Johanna Ruusu-
vuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere:
Vastapaino. s. 9-21.

Törrönen, Maritta (2012) Onni on joka päivä: lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Tallinna:
Gaudeamus.

Vänttilä, Sirkka (2009) Lasten vastaanottaminen lahjoina. Artikkeliteoksessa Aimo Hauta-
mäki & Tuomas Hänninen (toim.) Kestääkö perhe – Ajankohtaista 2009. Vuosikirja. Oulu:
Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry. sivut 56-61.

Liitteet

Liite 1

Haastattelurunko

TAUSTATIEDOT

- Kerrotko jotain itsestäsi ja perheestäsi /Kerrotteko itsestänne ja perheestänne
- haastateltavan/haastateltavien ikä, sukupuoli, ammatti, työelämässä/kotona lasten kanssa/työttömänä
- perheen lasten iät ja määrä, lastensuojelun asiakkuuden pituus

KUVA ARJESTA (kuvaan voidaan palata myös muiden kysymysten kohdalla)

- Voisitko kuvata tavallista arkipäivää esimerkiksi eilistä piirtämällä kuvan siitä (Kuvaan voisi tulla arjen rutiinit kuten syöminen, nukkuminen, työ, lasten päivähoito, lasten koulunkäynti, harrastukset)
- mitkä olivat päivän parhaat hetket
- mitkä olivat hankalia tai ikävystyttäviä hetkiä

RYTMI

- onko kiirettä
- onko omaa aikaa ja riittävästi lepoa

TOTUTUT TAVAT

- Totutut tavat ja arkisten askareiden työjaot, joista ei tarvitse erikseen neuvotella

KOTI JA ARJEN TILAT

- millaisiin paikkoihin arki asettuu
- millainen on koti? Onko kodissa tilat jaettu perheenjäsenten kesken? Onko sinulla omaa tilaa?
- vuorovaikutus voimavarana, riidat ja niiden sopiminen sekä yhteinen aika puolison kanssa
- vuorovaikutus voimavarana, rajojen asettaminen, mahdollisuus antaa lapselle aikaa
- kuinka liikut paikasta toiseen arjessa
- Käytätkö tietotekniikkaa arjessa, miten se vaikuttaa arkeen? (facebook, sähköposti, blogit, uutiset, wilma)

MUUTOKSEN TARVE JA MAHDOLLISUUS

- Kun nyt katsotaan arjen rakentumista,
- mikä toimii hyvin
- miten toivoisit arjen muuttuvan?
- mikä voisi mahdollistaa muutoksen?
- mikä tuntuu mahdottomalta muuttaa
- missä kohtaa voisitte tarvita apua?
- millaista apua tarvitsisitte?

MILLAISTA TUKEA PERHEENNE ON SAANUT

- millaisia tukea olette saaneet ja keneltä tai miltä taholta
- millaiset asiat ovat vaikuttaneet siihen, että olette kokeneet hyväksi annetun tuen?
- osaatteko sanoa, miksi jostakin tuesta ei ole ollut todellista apua?
- onko joskus ollut vaikea pyytää apua, vaikka sitä olisi tarvinnut? Haluatko kertoa enemmän siitä, millaiset asiat helpottavat avun pyytämistä?

Liite 2

OHJEITA SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE HAASTATELTAVIEN PYYTÄMISEEN

Hei,

Voisitko auttaa minua löytämään haastateltavia pro gradu –tutkielmaa varten?

Olen tutkimassa lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arkea ja tuen tarpeita. Haluaisin tehdä seitsemän haastattelua. Perheet voivat itse päättää osallistuuko haastatteluun molemmat vanhemmat vai toinen vanhemmista yksistään. Jos perhe haluaa, voin haastatella myös vanhemmat erikseen. Perheessä tulisi olla vähintään neljä alaikäistä lasta. Ei haittaa, vaikka perheen lapsia olisi otettu huostaan. Olen myös rajannut niin, että haastattelen ydinperheen vanhempia.

Tutkimuksen tarkoitus on lisätä ymmärrystä siitä, miten monilapsisia perheitä voitaisiin parhaiten tukea. Olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle uusperheet ja maahanmuuttaja-taustaiset perheet, koska heidän tuen tarpeissa on mahdollisesti erityispiirteitä verrattaessa ydinperheeseen. Haastattelussa haluan kuulla perheen tavallisesta arjesta ja siitä, millaista apua arkeen tarvitaan. Haluan myös kuulla siitä, millaista apua perheet ovat aikaisemmin saaneet ja millaisen avun he ovat kokeneet hyväksi. Lisäksi kysyn millaisia esteitä avun pyytämiseksi tai vastaanottamiseksi voi olla? Haastateltaville voi kertoa, että tutkimuksesta on tarkoitus tehdä voimavaroja lisäävä ja löytää keinoja perheiden auttamiseksi.

Pyytäisin teitä lähettämään tai antamaan tutkimuskutsukirjeen asiakkaille sekä mahdollisesti soittamalla antamaan lisätietoa asiasta. Perheet voisivat ottaa yhteyttä minuun sosiaalityöntekijän kautta antamalla sosiaalityöntekijälle allekirjoitetun suostumuslapun ja luvan antaa minulle yhteystiedot, jotta voin olla perheeseen yhteydessä haastattelun sopimisesta.

Olen työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä lastensuojelun avohuollossa kesällä 2014 ja sitä kautta minulla on vähän tuntumaa ongelmiin, mitä perheissä saattaa olla. Kun mietitte, ketä pyytäisitte osallistumaan haastatteluun, ei tarvitse välttää perheitä, joiden kanssa yhteistyön tekeminen voi olla vaikeaa.

Mielelläni kerron vielä lisää ja vastaan kysymyksiin. Minut tavoittaa numerosta 050-5751889 tai sähköpostilla heidi.s.telkki@student.jyu.fi.

Suuret kiitokset jo etukäteen avustanne!

Heidi Telkki

Liite 3

PYYNTÖ TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Haluaisitko kertoa omasta tavallisesta arjesta ja tuen tarpeista arjessa?

Opiskelen sosiaalityötä Jyväskylän yliopiston opiskelijana Kokkolan yliopistokeskuksessa. Minusta on siis tulossa sosiaalityöntekijä. Opintoihin liittyen teen tutkimusta lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden arjesta ja tuen tarpeista arjessa. Tutkimusta varten haluaisin haastatella perheiden vanhempia tai toista vanhempaa.

Haastattelu voidaan toteuttaa haastateltavan kotona tai jossain julkisessa tilassa kuten Oulun yliopistolla. Voisin tulla kotiin haastattelemaan päivällä, kun isommat lapset ovat koulussa. Haastattelu voidaan toteuttaa myös illalla.

Haastattelussa kyselen tavallisesta arjesta ja siitä, millaista apua perheet tarvitsisivat tavaliseen arkeen. Kysyn myös siitä, millaista apua perheet ovat aikaisemmin saaneet ja millaiseksi he ovat sen kokeneet. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelussa ei tarvitse vastata kysymyksiin, jos ei halua ja haastattelun voi keskeyttää niin halutessaan. Haastattelu kestää noin yhden tunnin verran. Haastattelut äänitetään, jotta vastaukset eivät jää haastattelijan muistin varaan.

Perheiden yksityisyydestä huolehditaan. Haastateltavien nimiä ja muita tunnistettavia tietoja ei julkaista. Tutkimus kirjoitetaan niin, ettei siihen osallistuvia perheitä voida tunnistaa. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen haastatteluiden äänitteet tuhoetaan.

Tutkimuksen tarkoitus on lisätä tietoa siitä, miten monilapsisia perheitä voitaisiin tukea ja millaista apua perheet tarvitsevat.

Jos haluat tietää enemmän tutkimuksesta, voit soittaa minulle, niin kerron enemmän.
Ystävällisin terveisin

Heidi Telkki 050-575 1889

Tutkimuksen tekemistä ohjaavat:

Kati Turtiainen, yliopistonlehtori YTT

Tuomo Kokkonen, yliopistonopettaja YTL

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän yliopisto

Tutkimusluvan on myöntänyt:

Arja Heikkinen, sosiaalihoitaja FT

Sosiaalinen hyvinvointi, Oulun kaupunki

SUOTUMUS

Suostun tutkimukseen _____
allekirjoitus ja nimenselvennös päiväys